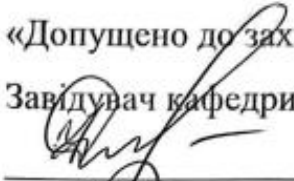

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра журналістики, реклами та PR-технологій

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

«15» 12 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
на тему: «Журналістика та війна: документування воєнних злочинів»

Виконала: студентка 6 курсу,
групи 6561 з
спеціальності

061 Журналістика

Голокоз Юлія Сергіївна

Керівник: кандидат
філологічних наук, доцент
Гузенко Світлана Валентинівна

Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
 Навчально-науковий гуманітарний інститут
 Кафедра журналістики, реклами та PR-технологій
 Спеціальність 061 Журналістика
 Освітня програма Журналістика та медіакомунікації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Гарант освітньої
 програми
 Філатова О. С.

20.12.2024

ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студентці Голокоз Юлії Сергіївні

1. Тема роботи: «Журналістика та війна: документування воєнних злочинів»

Керівник роботи доцент кафедри журналістики, реклами та PR-технологій Гузенко С.В.

Затверджено наказом ректора № 967-уч від «05» вересня 2025 року

2. Термін подання роботи: до 01.12.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: фахова література, матеріали конференцій, репозитарій університету

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади документування воєнних злочинів у журналістиці.

Розділ 2 Формати документування воєнних злочинів.

Розділ 3. Вплив журналістського документування воєнних злочинів на громадську думку та міжнародний дискурс.

5. Перелік презентаційних матеріалів виконаний в програмі Power Point

6. Дата видачі завдання 29.10.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

п/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Аналіз науково-дослідницької літератури. Складання розгорнутого плану роботи	грудень 2024	виконано
2	Огляд підходів та методів документування воєнних злочинів, написання розділу 1	Січень-березень 2025	виконано
3	Дослідження форматів документування, аналіз медіапроектів, написання розділу 2	Квітень-червень 2025	виконано
4	Дослідження впливу журналістського документування воєнних злочинів на громадську думку та міжнародний дискурс, апробація результатів дослідження на конференції, написання розділу 3	Вересень-жовтень 2025	виконано
5	Оформлення роботи, подання документів на захист	листопад 2025	виконано
6	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту для рецензування	листопад 2025	виконано
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи	листопад 2025	виконано
8	Захист кваліфікаційної роботи	грудень 2025	виконано

Студент

Керівник роботи

Голокоз Ю.С.

Гузенко С. В.

Анотація

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню ролі журналістики у документуванні воєнних злочинів та етичних і професійних викликів, що виникають у медійній практиці під час збройного конфлікту. Мета роботи — проаналізувати методи документування злочинів та оцінити вплив медіапроектів на формування міжнародної відповідальності й колективної пам'яті.

Перший розділ окреслює теоретичні засади медіатизації війни та специфіку журналістського документування. Другий розділ присвячено аналізу практик збирання доказів на прикладі українських і міжнародних медіапроектів. У третьому розділі розглянуто платформи збору свідчень та медійні ініціативи, що беруть участь у документуванні злочинів проти людяності.

Ключові слова: воєнні злочини, журналістика війни, документування, фіксери, етичні стандарти, міжнародна відповідальність.

Abstract

The qualification work is devoted to the study of the role of journalism in documenting war crimes and ethical and professional challenges that arise in media practice during armed conflict. The purpose of the work is to analyze the methods of documenting crimes and assess the impact of media projects on the formation of international responsibility and collective memory.

The first section outlines the theoretical principles of the mediatization of war and the specifics of journalistic documentation. The second section is devoted

to the analysis of evidence collection practices using the example of Ukrainian and international media projects. The third section examines platforms for collecting testimony and media initiatives involved in documenting crimes against humanity.

Keywords: war crimes, war journalism, documentation, fixers, ethical standards, international responsibility.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У ЖУРНАЛІСТИЦІ	10
1.1 Поняття та класифікація воєнних злочинів у правовому аспекті	12
1.2 Методологічні підходи до документування воєнних злочинів у журналістиці	15
1.3 Нормативно-правове регулювання діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів	18
1.4 Жанрово-стилістичні особливості медійного висвітлення воєнних злочинів	24
РОЗДІЛ 2 ФОРМАТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	34
2.1 Аналіз українських медіапроектів для архівування воєнних злочинів	35
2.2. Фото- та відеофіксація як інструмент доказовості у медіадокументації як частина процесу документування у медіа «Суспільне Миколаїв»	46
2.3. Інтерв'ю зі свідками та жертвами як частина процесу документування у медіа «Суспільне Миколаїв»	55
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ	
ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ТА МІЖНАРОДНИЙ	
ДИСКУРС	
3.1 Роль журналістських матеріалів у формуванні наративу про війну, у правозахисній та судовій практиці	67
3.2. Етичні дилеми у роботі фіксера	76
3.3. Вплив української журналістики на міжнародну підтримку та дипломатичний тиск	83
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність роботи зумовлена потребою у системному фіксуванні злочинів, що вчиняються під час воєнних конфліктів, та подальшому використанні цих даних у міжнародних правових процесах. В умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України особливого значення набуває ретельне документування випадків насильства, вбивств, руйнувань та інших форм порушення міжнародного гуманітарного права. Свідчення постраждалих українців, зібрані журналістами у різних регіонах країни, становлять цінний масив доказової інформації, яка може бути використана у провадженнях Міжнародного кримінального суду та інших інституцій.

Журналістика в цьому контексті виступає ключовим інструментом фіксації воєнних злочинів. Створення відео-, аудіо-, фото- та текстових матеріалів про злочини російської армії формує документальний корпус, який є важливим для роботи правозахисних організацій, експертів з міжнародної юрисдикції та наукової спільноти.

Розвиток і просування медіапроектів, спрямованих на висвітлення подібних випадків, сприяє розширенню інформаційного простору щодо документування злочинів у загальнонаціональному масштабі. Вони забезпечують збереження персональних історій та суспільно значущих фактів, що створюють основу для формування національної пам'яті про загиблих та постраждалих. Публікація цих даних у медіа дозволяє відобразити перебіг сучасних подій та привернути увагу світової спільноти до масштабів та характеру воєнних злочинів, вчинених на території України.

Об'єктом дослідження виступають окремі українські медіапроекти, присвячені документуванню воєнних злочинів, скоєних у ході збройної агресії РФ проти України.

Предмет дослідження – змістові, методологічні та жанрові особливості висвітлення воєнних злочинів у цих медіапроектах.

Мета роботи – комплексний аналіз українських медіапроектів, що

займаються документуванням воєнних злочинів, дослідити їхні концептуальні засади, а також оцінити ефективність підходів до фіксації та висвітлення воєнних злочинів на прикладі окремих проєктів «Розплата», «Меморіал», «Свідок» та «Russia's war crimes», матеріалів медіа «Суспільне Миколаїв».

Вибір проєктів для аналізу зумовлений безпосередньою участю автора дослідження у створенні та підготовці матеріалів для цих медіапроєктів, що забезпечує глибоке розуміння їхньої внутрішньої структури, редакційних підходів, організації роботи та особливостей документування воєнних злочинів у професійній журналістській практиці.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати такі завдання:

- визначити методологічні підходи до документування воєнних злочинів у журналістиці;
- розкрити особливості нормативно-правового регулювання діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів;
- окреслити жанрово-стилістичні особливості медійного висвітлення воєнних злочинів;
- продемонструвати різновиди форматів, використовуваних для документування злочинів;
- проаналізувати роль українських медіапроєктів у архівуванні воєнних злочинів;
- схарактеризувати значення журналістських матеріалів у формуванні наративу про війну, у правозахисній та судовій практиці; – представити етичні дилеми у роботі фіксера;
- оцінити вплив української журналістики на міжнародну підтримку та дипломатичний тиск.

Методи дослідження. У роботі використанні наступні методи дослідження: контент-аналіз, за допомогою якого був вивчений великий масив контенту, розміщеного в українських медіапроєктах; метод кейс-стаді. Також під час дослідження були використані загальнонаукові методи: опис, порівняння, узагальнення.

Практичне значення. Матеріали та висновки дослідження, яке охоплює правові критерії, методики фіксації воєнних злочинів, жанрові підходи та етичні вимоги, можуть бути застосовані у роботі українських та міжнародних медіа. Аналіз медіапроектів і матеріалів «Суспільне Миколаїв» демонструє практичні формати документування. Дослідження також окреслює вплив журналістської документації на громадську думку, міжнародний дискурс і правозахисну практику, що робить його корисним для редакцій, фіксерів, аналітичних центрів і правових інституцій.

Апробація результатів. Наукові доповіді з теми випускної кваліфікаційної роботи представлені на чотирьох всеукраїнських конференціях у 2025 році – на II Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Інтернет-журналістика та новітні технології в сучасних медіа» у Вінниці, на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра» у Вінниці, на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» у Запоріжжі та на I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Журналістика і медіа в умовах цифрових трансформацій» у Миколаєві.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У ЖУРНАЛІСТИЦІ

Протягом багатьох століть люди передавали суспільно-важливу інформацію завдяки тогочасним засобам і методам. Факти про особливості їхнього життя, побуту та культури збереглися до наших днів за допомогою писемних джерел. Поняття суспільно-важливості інформації змінювалося, з давніх часів люди дізнавалися про життя поселень і громад, про рішення влади та події завдяки першим інформаційним дошкам тощо. Початок журналістської справи фіксується приблизно з першого століття до нашої ери, коли у Стародавньому Римі з'явилися щоденні звіти (перші газети), які вивішували на площах, щоб інформувати людей. На думку французького журналіста Дюпак'є, еволюція в журналістській професії пов'язана саме з технічним прогресом: «І як зараз поява Інтернету, так і свого часу поява ротاپренту та друкарських машин були еволюційними в розвитку журналістики» [25]. Відтоді сила слова поступово зміцнювалася, та у ХХІ столітті досягла масштабів цифрової журналістики. Завдяки технічному прогресу сформувалася система, яка допомагає формувати свідомість суспільства та контролювати дії влади, документувати факти, які надалі матимуть історичне значення та надавати голос тим, хто його не мав до появи незалежної журналістики.

Французький соціолог та історик Жак Дюпак'є вважає, що преса має беззаперечну суспільну роль – змінювати суспільство на краще: «Інакше журналістика втрачає суспільний сенс. Вдало балансувати, органічно поєднувати інтереси пересічного читача та інтереси суспільного розвитку – наше завдання» [25]. У період російсько-української війни на території України журналісти фіксують події пов'язані з воєнними діями. Вони наповнюють так звані «архіви». Згідно з Академічним тлумачним словником термін «архів» трактується як: «установа, яка займається збиранням, упорядкуванням і зберіганням старих документів, писемних пам'яток та ін.; відділ установи, в якому зберігаються старі документи, листи, закінчені

справи тощо; листи, рукописи, знімки і т. ін., які стосуються діяльності якої небудь установи або особи» [6]. Проте сучасні архіви – це про соціальні мережі, сайти чи медіаплатформи. Використання соцмереж стало рутинним, кожен користувач інтернету зареєстрований щонайменше на двох платформах. На думку Каплуненко В. О., «соціальні мережі – це сукупність соціальних взаємодій, які здійснюють користувачі за допомогою соціальних медіа в Інтернеті» [26]. Фіксувати воєнні злочини у наш час може кожен: для цього потрібно мати тільки телефон, інтернет та доступ до соціальних мереж або медіаплатформ. Поняття «злочин» за Академічним тлумачним словником розшифровується як «суспільно небезпечна дія (або бездіяльність), що чинить, заподіює зло людям» [6]. Події, що відбуваються в Україні з 2014 року, як історично значимі факти, документуються фіксерами, журналістами та волонтерами. Ці дані зазвичай публікують у соцмережах, для яких характерно – збереження даних на серверах та платформах.

Теоретичні аспекти сучасної фотодокументалістики були предметом аналізу у науковому доробку Табінського Я. Дослідник опрацював низку наукових публікацій українських та зарубіжних авторів, присвячених проблематиці фотографії. У його роботі представлено методику створення візуальних історій у медіа, розроблену на основі опису та аналізу практики українських фоторепортерів. На конкретних прикладах автор продемонстрував особливості індивідуального стилю фотографів і його застосування під час висвітлення бойових дій. Окремо дослідник виокремив способи візуального відображення російської агресії у фотографії, що було здійснено на основі опрацьованого емпіричного матеріалу [56].

Документування воєнних злочинів спирається на теоретико методологічні засади журналістики. Вони полягають у взаємодії наукових підходів, принципів, методів та правил, що забезпечують об'єктивну, етичну та правову фіксацію фактів щодо порушення міжнародного гуманітарного права та правил і звичаїв ведення війни з боку російської армії. Документування – це спроба відновити справедливість, зберегти правду про

війну та донести її до правосуддя.

1.1 Поняття та класифікація воєнних злочинів у правовому аспекті

Воєнні злочини – це порушення правил ведення і звичаїв війни та норм міжнародного гуманітарного права. Цей термін визначено Римським статутом Міжнародного кримінального суду [49]. Згідно з цим статутом основними міжнародними злочинами є воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та злочини агресії. Врегулювання відбувається у межах конвенцій та протоколів. В основі Женевських конвенцій – закони, передбачені Римським статутом. Воєнні злочини караються виключно завдяки міжнародним трибуналам. Водночас термін «військові злочини» – національного рівня та регулюється в межах країни, містить дисциплінарний або кримінальний характер у рамках національної юрисдикції. На території України військовослужбовці армії РФ посягають на військові та промислові об'єкти, а також на цивільне населення (умисно вбивають, поведуться жорстоко, чинять сексуальне насильство, викрадають, депортують та залучають дітей до участі у воєнних діях), погрожують та завдають фізичної та психологічної шкоди військовополоненим (страчують без суду, утримують у неналежних умовах, примушують до служби на стороні ворога, катують), не шкодують поранених, хворих та медичний персонал (відмовляють у допомозі, обстрілюють лікарні та карети швидкої), знищують культурну та історичну спадщину (обстрілюють та руйнують храми, музеї, пам'ятки історії та архітектури, викрадають або знищують культурні цінності) та завдають шкоди довкілля (використовують хімічну зброю, фугаси, міни).

У доктрині міжнародного права міжнародні злочини розуміють як найтяжчі та найнебезпечніші порушення принципів і норм міжнародного гуманітарного права, що посягають на глобальні інтереси людства і становлять загрозу міжнародному миру та безпеці. Проблеми пов'язані з класифікацією міжнародних злочинів та їх аналіз, зокрема наведених у

статутах Нюрнберзького, Токійського міжнародних військових трибуналів, Женевських конвенціях, документах Організації Об'єднаних Націй, Римського статуту та судовій практиці демонструють Налуцишин В. В. та Налуцишин Р. В. Автори зауважують, що про міжнародних злочинів найповніше викладено у Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 року. Крім нелюдських діянь (вбивства, винищення, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до або під час війни) та переслідування людської групи (з політичних, расових або релігійних мотивів) до переліку злочинів проти людяності включено також катування, злочини сексуального характеру, насильницьке зникнення людей та апартеїд, коли їх вчиняють у рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб. Повномасштабна російська збройна агресія супроводжується скоєнням на території України численних міжнародних злочинів, що не мають строків давності. Основним законодавчим кроком є приведення національного кримінального законодавства України у повну відповідність до вимог Римського статуту Міжнародного кримінального суду для забезпечення справедливого, необхідного і невідворотного покарання осіб, які вчиняють міжнародні злочини [40].

В Україні Римський статут ратифікували у 2024 році, а чинності він набрав у 2025. Відтоді в українському законодавстві воєнні злочини регулюються у правових межах. Зокрема Стаття 438 «Воєнні злочини» Кримінального Кодексу України стосується дій, які передбачають «жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, незаконне переміщення або депортація дитини, невиправдана затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними

договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій караються позбавленням волі на строк від 8 до 12 років; ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людини, караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі» [33]. Воєнні злочини, як чинить армія Російської Федерації на території України з 2014 року, повномасштабно з 2022 року – це ті діяння, які є доказами порушень правил ведення і звичаїв війни та принципів захисту цивільного населення та поранених. У Статті 437 «Злочин агресії» Кримінального кодексу України передбачено «планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій; ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій» [33].

Завданням національно-правових систем є забезпечення міжнародного правопорядку. Міжнародно-правовий та національний аспект у регулюванні військових злочинів дослідили Щербюк Н. В. та Кравчук Г.Ю. Масштаби та характер злочинності такої, як анексія Криму та воєнні дії на сході країни вимагають глобального реагування для протидії новим загрозам, що можуть постати перед державою та світом. На основі міжнародного законодавства, законодавства Російської імперії, Радянського Союзу та України щодо військових злочинів можна дослідити види й особливості норм, за допомогою яких вони регулюються. Невідповідність правового регулювання військових злочинів виявляється у міжнародно-правовому й національному аспектах. Періодизацію розвитку правового регулювання цього виду злочинів в Україні та пропозиції щодо покращення кримінального законодавства зазначено дослідницями у науковому доробку [62].

Воєнні злочини – поняття міжнародного значення, їх класифікують за чотирма категоріями: геноцид, воєнні злочини проти людяності, воєнні злочини та воєнна агресія. Правове регулювання у світі та в Україні відбувається на основі Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Встановлення об'єктів, які стали мішенню Росії на території України,

та їхньої пропорційності щодо завданої шкоди державі та суспільству сприяє забезпеченню справедливого покарання злочинців у межах законодавчої бази національного та міжнародного рівнів.

1.2 Методологічні підходи до документування воєнних злочинів у журналістиці

Журналістика відіграє важливу роль у фіксації воєнних злочинів, адже є своєрідним мостом між суспільством та подією. Її роль полягає у документуванні фактів злочинів, інформуванні громадськості та світу, збереженні пам'яті про загиблих, допомозі у правосудді та контролі дій влади та армії. Підходи до документування воєнних злочинів у кожного можуть бути різні.

Одним із підходів є аналіз впливу травматичних подій на свідків та на самих журналістів. На цьому акцентує Гурова В. Ю. Вона дослідила теоретичні засади етичних та психологічних аспектів висвітлення травматичних подій, а також специфіку роботи журналістів у зоні бойових дій. Підкреслила важливість дотримання професійних стандартів і чутливого підходу до жертв конфліктів. Психологічні аспекти сприйняття травматичних новин впливають на сприйняття інформації суспільством та можуть викликати повторну травматизацію як аудиторії, так і героїв матеріалів, а також самих журналістів. Саме тому, на думку науковиці, перед медіа постає виклик щодо забезпечення етичності та чутливості у передачі інформації, що є важливим для підтримки психоемоційного стану всіх учасників процесу комунікації [18].

У процесі документування воєнних злочинів важливу роль відіграє візуалізація, оскільки забезпечує фіксацію подій у формі, яка має високу доказову цінність та здатна впливати як на юридичну, так і на суспільну площину. Фото- та відеоматеріали є елементами доказової бази, адже містять інформацію про час, місце та обставини скоєння злочину, що дозволяє їх використовувати у міжнародних судових інституціях. Завдяки сучасним

технологіям, зокрема аналізу метаданих, геолокації та супутникових знімків, візуальний контент може бути підданий верифікації, що підвищує його достовірність і унеможливорює маніпуляції. Крім того, візуалізація виконує функцію документування масштабів руйнувань і людських втрат, що виходить за межі можливостей текстового опису. Не менш важливим є її суспільний та комунікативний вимір: візуальні матеріали формують наратив війни, впливають на громадську думку й колективну пам'ять, а також сприяють мобілізації міжнародної спільноти на захист прав людини. Разом із тим, використання візуалізації супроводжується етичними викликами — необхідністю дотримання балансу між демонстрацією правди та уникненням експлуатації образів страждання.

Візуалізація також сприяє глибшому розумінню та емоційному зв'язку глядачів з подіями війни під час війни. Візуальний контент, такий як інфографіка, фотографії та відео, надає конкретний образ інформації, що робить її більш доступною та вразливою для сприйняття глядача, вважає Василюк А. С. [15]. Візуалізація є потужним засобом, який може викликати різні емоції: співчуття, обурення або підтримку, впливаючи на громадську думку та світове сприйняття подій. Кожен візуальний елемент може стати свідком історії, фіксує події для майбутніх поколінь та служити інструментом для розкриття правдивих обставин війни, розширюючи обізнаність та сприяючи обговоренню міжнародного співтовариства.

Ще одним із ключових принципів документування перебігу воєнних дій та фіксації воєнних злочинів виступає фотографія. Як візуальні матеріали відображають характер війни у світликах XX – початку XXI століття дослідила Ткачук Н. Ю. Аналіз зразків вітчизняного та зарубіжного фотомистецтва здійснено з урахуванням історіографічного контексту та зосереджено на ролі фотографії як інструмента доказовості та історичної пам'яті. Окреслено основні етапи розвитку воєнної фотографії в документальному й художньому вимірах, розглядаючи її як специфічну мову відтворення фактів і свідчень. Особливу увагу приділено тому, як фотографія

репрезентувала події Першої та Другої світових воєн, а також сучасної російсько-української війни. Ткачук Н. Ю. зазначає, що воєнна фотографія справляє істотний вплив на індивідуальну та колективну свідомість, водночас формуючи доказову базу для юридичної та історичної оцінки злочинів, і визначає перспективи подальшого вивчення цієї теми з позицій мистецтвознавства, історії та соціальної психології [57].

Воєнні злочини можна класифікувати й в термінології міжнародного права. Криміналістичний поділ злочинів за такими параметрами, як особа винуватця, спрямованість та мотивація дії, ситуаційні умови та спосіб вчинення пропонують Скрильник О. О. та Слатвицька А. В. Така класифікація визначається як основа для побудови системи фіксації та розслідування злочинів у збройному конфлікті. У роботі здійснено порівняльний аналіз міжнародного та національного визначення воєнних злочинів, що дозволяє враховувати специфіку воєнного стану як обов'язковий контекст під час кваліфікації. Окрема увага приділяється методам збору доказів у бойових умовах та необхідності адаптації криміналістичних процедур до воєнної реальності. Наголошується на важливості дотримання прав людини при документуванні фактів і на ролі тактичних дій у забезпеченні достовірності матеріалів. Дослідники роблять висновок про потребу розробки нових процедур досудового розслідування, які б відповідали міжнародним правовим стандартам і водночас враховували специфіку воєнного контексту [51].

Забезпечити справедливий суд над винними у злочинах неможливо без науково-обґрунтованих методологічних підходів. Класифікація воєнних злочинів та процес документування має спиратися на міжнародне гуманітарне право та етично-правове законодавство, а методологічні підходи до документування воєнних злочинів мають бути комплексними. Має бути налагоджена співпраця з юристами для забезпечення правової сили публікацій. Завдяки взаємодії всіх елементів можливо збудувати правову систему щодо розкриття воєнних злочинів армії РФ в Україні та

документування їх у журналістській практиці.

1.3 Нормативно-правове регулювання діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів

У 2025 році журналісти створюють переважну більшість контенту пов'язаного з воєнним станом. Це історії людей, які втратили близьких, житло та інші цінності; це історії військовослужбовців та проблеми, з якими вони стикаються на фронті; новини про людей, які постраждали або загинули внаслідок обстрілів; руйнування цивільної та промислової інфраструктури у результаті «прильотів» тощо. Журналісти працюють у різних жанрах та форматах: від новинної замітки до розслідувань. Втім кожен з медійників так чи інакше долучений до роботи у прифронтових регіонах, деокупованих, у зоні бойових дій або у «сірій» зоні, яка зазнає періодичних обстрілів з боку російської армії. Щоб безпечно виконувати робочі завдання журналіст повинен знати правила і обов'язки щодо поведінки у зоні збройних конфліктів, які регулюються згідно з чинним законодавством та вимогами військового командування. Завдяки нормативно-правовому регулюванню журналісти у зонах збройних конфліктів мають гарантії безпеки під час виконання редакційних завдань. Згідно зі статтею 79 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій журналісти під час професійних відряджень у районах збройних конфліктів є цивільними особами (не комбатантами) і мають захист за умови, якщо вони: «не чинять дій несумісних з їх статусом цивільних осіб, і не порушують права воєнних кореспондентів, що мають акредитацію у збройних силах; можуть отримувати посвідчення особи, що видається урядом держави, громадянином якої є журналіст, або на території якої він постійно проживає, або в якій перебуває інформаційне агентство, де він працює, що підтверджує статус його пред'явника як журналіста» [20].

У площині міжнародного регулювання також є Резолюція 1738 Безпеки ООН (2006), що передбачає засудження нападів на журналістів під час війни, закликає притягати винних до відповідальності та рекомендує державам

забезпечувати навчання журналістів з безпеки [48]. Щорічно українські журналісти отримують знання від медіаорганізацій (до прикладу, від «Інституту масової інформації» та «Репортерів без кордонів») з тактичної медицини або з основ домедичної допомоги, щоб врятувати своє життя та життя оточуючих у зоні бойових дій, під час обстрілів. Професійні обов'язки в районах ведення бойових дій та у комендантську годину журналісти виконують, маючи при собі дозвільні документи – акредитацію, видану Збройними силами України. Водночас у посвідченнях зазначено: «Збройні сили України не несуть відповідальності за життя та здоров'я під час перебування у районі ведення бойових дій» [5]. У роботі медійники мають дотримуватися журналістських стандартів та принципів відкритості, рівності та справедливості. Це сприятиме забезпеченню права суспільства на одержання інформації через медіа, зазначено у статті 26 («Акредитація журналістів») Закону України «Про інформацію». Гарантії діяльності медіа та журналістів окреслено у 25 статті цього ж закону, де зазначено, що: «після пред'явлення документа, що засвідчує професійну належність працівник суб'єкта у сфері медіа має право збирати інформацію в районах катастроф, масових безпорядків, воєнних дій та на територіях, де оголошено надзвичайний стан, ситуацію або вжиті адміністративні та медико-санітарні заходи, крім випадків, передбачених законом» [22].

У Законі України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» затверджено, що власники медіа або редактори зобов'язані забезпечувати журналістів та інших представників творчої групи на період їх відрядження у райони ведення воєнних дій або на прифронтові території засобами особистого захисту – бронежилетами, касками та медичними аптечками. Законом передбачено страхування життя журналіста під час виконання професійних обов'язків у зоні бойових дій та компенсації у разі травми або загибелі. У статті 15 про «Порядок відрядження журналістів у місця надзвичайних подій та умови їх діяльності в цих відрядженнях» наголошено на тому, що: «працюючи в місцях збройних

конфліктів, вчиненні терористичних актів, журналіст зобов'язаний дотримувати вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування; не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших кримінально протиправних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для медіа, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги у суспільстві» [21].

Від 2015 року важливу роль відіграє Закон України «Про правовий режим воєнного стану», у якому розкрито питання щодо обмеження діяльності медіа у період воєнного стану. Повна заборона не може впроваджуватися без рішення Верховної ради та Кабінету Міністрів України. Обмеження діяльності може застосовуватися виключно в цілях національної безпеки. Відповідно до цього визначається й можливість введення військової цензури, яка обґрунтована та містить тимчасовий характер [23].

Верховна Рада України як законодавчий орган приймає постанови та Закони України, у ній організовують парламентські слухання за допомогою яких відбувається активізація нормотворчої діяльності органів виконавчої влади на основі наданих рекомендацій і пропозицій. Гарантії професійної діяльності журналістів в Україні об'єктивуються у межах міжнародних актів, та у випадку офіційного визнання юридичної сили становлять об'єднану з національними складову вітчизняного медійного, інформаційного, соціального та іншого законодавства. Окрему ланку з таких займають акти рекомендаційного характеру, які також просувають ідею дотримання прав і свобод журналістів, вважає Кобко О. В. Попри те, що акти не мають регуляторного характеру, вони впливають на формування суспільної думки та стимулюють міжнародні організації до підписання та створення міжнародних документів. А гарантії професійної діяльності журналістів у державі об'єктивуються у межах: системи нормативно-правових актів, які встановлюють загальні гарантії щодо дотримання і захисту основних прав і свобод як людини і громадянина, так і професійних журналістів від посягань

на свободу висловлювання думок, отримання інформації, від переслідування за висловлювання ідей; системи нормативно-правових актів, які встановлюють конкретні гарантії професійної діяльності журналістів в Україні, деталізуючи їхні професійні права, умови праці та рамки правової поведінки осіб, взаємодіючих з журналістами під час реалізації ними їхнього соціального призначення; системи рекомендаційних актів, які покликані просувати та зміцнювати механізми забезпечення свободи слова, захист прав журналістів та розвиток демократії загалом [28].

Співробітники медіа належать до категорії людей з підвищеним професійним ризиком і потребують спеціального правового захисту. У сучасних умовах протидії російській агресії на сході країни правовий статус журналістів слабо забезпечений чинним законодавством України. Щоб вирішити це потрібно вдосконалити правове регулювання діяльності журналістів, створити належні умов для їхньої законної професійної діяльності. Відносини у сфері діяльності медіа регулюються комплексним законодавством. Воно охоплює норми кількох галузей права, регулюючи різні види суспільних відносин, котрі утворюють відносно самостійний сегмент, що потребує різних способів юридичного впливу, що об'єднуються у цілісний комплексний метод, зазначають Горова О.Б., Кузнецов В. В., Хойнацька Л. М., Вознюк А. А., Мовчан Р. О., Шаран О. В. та Сийпловіч М. В. Законодавство України у сфері медіа неідеальне і потрібні додаткові зусилля законодавців для його подальшого вдосконалення заради покращення процесу становлення свободи слова в країні. Розв'язання проблем інформаційного законодавства можливе лише за умови узгодженої роботи всіх гілок влади [17].

У статті 34 Конституції України регламентовано поняття «право». Право на свободу думки і слова під час професійної діяльності журналістів проявляється з урахуванням особливостей Європейської Конвенції з прав людини, яка гарантує свободу вираження поглядів і доступу до інформації; міжнародні договори Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, ціллю

яких є забезпечення рівня захисту свободи слова, погодженого конституційними нормами. Кожен має право вільно висловлювати думки, переконання та отримувати, зберігати і поширювати інформацію. Втім в умовах воєнного стану подекуди обмежують ці людські можливості згідно із законом задля захисту національної безпеки та дотримання громадського порядку, зауважує Довгань О. О. [19].

Правовий статус жертв війни на рівнях вітчизняного та міжнародного досвідів врегулювання визначають із врахуванням поняття «жертва війни» та його нормативно-правового регулювання, механізмів захисту жертв війни у міжнародно-правових актах. Ковальський Ю. М. розглядає категорії людей, які можуть належати до «жертв війни» та аналізує нормативно-правову базу, яка стосується осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Вагоме значення відіграє правовий аспект захисту цивільного населення у збройних конфліктах, а також на рівні міжнародно-правового захисту становище і гарантії захисту прав комбатантів та проблеми захисту прав військовополонених. Еволюція та сучасні напрями розвитку норм міжнародного гуманітарного права з урахуванням їхнього впливу на регламентацію правового статусу осіб, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, а також на забезпечення ефективних механізмів їхнього захисту систематизовано дослідником. Особливу увагу слід приділити правовому становищу поранених і хворих, осіб, які пережили корабельні катастрофи, а також тих, хто вважається зниклим безвісти внаслідок бойових дій. У роботі Ковальський Ю. М. окреслює механізми правового захисту соціально вразливих категорій населення, зокрема жінок, дітей і біженців, а також визначає правовий статус медичного персоналу та психологів, які здійснюють діяльність у зоні збройного конфлікту. Додатково автор розглянув питання забезпечення безпеки журналістів під час ведення бойових дій, що має безпосереднє значення для дотримання міжнародно правових стандартів гуманітарного захисту та гарантування реалізації основоположних прав людини [30].

Серед чинників, що актуалізували кримінологічні проблеми функціонування медіа, є погіршення стану дотримання журналістських прав в Україні; зміни інформаційного середовища внаслідок збройної агресії РФ; поява нових медіа та продовження демократичних реформ; оновлення нормативно-правової бази інформаційної діяльності; запозичення позитивного зарубіжного досвіду та структурні зміни у сучасній злочинності. Це поклало генезу науковому моніторингу діяльності медіа від початку національно-визвольного руху в Україні наприкінці XIX – на початку XX століття до здобуття Незалежності. Основними загрозами для журналістів залишаються перешкоджання професійній діяльності, погрози та фізична агресія. Пахнін М. Л. пропонує розглядати механізм кримінологічного захисту медіа у двох значеннях: у широкому як складову загального механізму забезпечення кримінологічної безпеки та протидії злочинності, що включає взаємопов'язані елементи для захисту медіа як інституту громадянського суспільства та у вузькому, що це цілісна система функціональних і правових інструментів для нейтралізації криміногенних факторів, що перешкоджають законній роботі медіа. Особливістю спеціальної протидії є використання адміністративно-правових заходів. До реалізації цих заходів залучені різноманітні органи, такі як Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, СБУ, Національна поліція, РНБО, Міністерство інформаційної політики та Міністерство оборони України [42].

Нормативно-правове регулювання діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів характеризується захистом статусу журналіста як цивільного (не комбатанта) та водночас вимагає відповідальності від редакцій та самих кореспондентів щодо організації безпечного, етичного та об'єктивного висвітлення подій. У взаємодії норм і законів на міжнародному та національному рівнях формується правове середовище, яке має забезпечити журналістам можливість працювати у небезпечних умовах, до прикладу, поблизу бойових позицій та у прифронтових регіонах.

1.4 Жанрово-стилістичні особливості медійного висвітлення воєнних злочинів

Жанрово-стилістичні особливості медійного висвітлення воєнних злочинів формуються згідно з вимогами журналістських стандартів, редакційних засад, етичних норм та специфіки теми, яка стосується порушень міжнародного гуманітарного та кримінального прав. Воєнні злочини фіксуються журналістами та документалістами. Кожен з них має різний досвід та стандарти, у межах яких вони здійснюють професійну діяльність. Відповідно до цього обирають різні формати: фото-, відео-, аудіо-, текстові докази щодо порушень правил та звичаїв ведення війни з боку російських військовослужбовців на території України. Також працюють у різних жанрах: новина (замітка), репортаж, відеосюжет, інтерв'ю, аналітичний матеріал, документальний фільм або розслідування.

Інформаційні жанри у сучасній журналістиці популярні, а під час війни збільшилася потреба в оперативності подання фактів таких як наслідки російських обстрілів на території України, обстановка на фронті, робота волонтерів, допомога армії, воєнні злочини Росії, реакція світу та підтримка від партнерів тощо. Аудиторія прагне швидко, просто та якісно отримувати новини. Новизна представленого інформаційного продукту на прикладі контенту медіахолдингу «Відкритий», згідно з аналізом особливостей та ефективності використання інформаційних жанрів у сучасному регіональному онлайн-медіа, полягає у використанні під час їх створення окремих технологій сторітелінгу, прийому доповненої інформації та ефекту поєднання жанрів, зауважує Ярліченкова К. О. [64].

Одним зі способів донесення фактів та статистики через сприйняття емоцій, які відчув журналіст є репортаж. Завдяки ньому журналіст поєднує зміст насичений точністю та збагачений художніми засобами з літератури. Жанрова специфікація репортажу дає змогу наблизити конкретну інформацію до вітчизняної та іноземної аудиторії. За великої потреби в історії та живих свідченнях війни, репортажів на цю тему стає все більше на

сторінках популярних медіа. За приклад Суліковська О. Ю. бере такі медіа, як «Суспільне», «Радіо Свобода», «Українська правда», «Рубрика», «24 канал», «НВ» тощо. Від початку повномасштабного вторгнення з'явилася потреба документувати зміни в культурному просторі України на рівнях пов'язаних з розвінчуванням російських фейків чи дезінформації. В умовах інформаційної війни національно-культурної самобутності збереження народу є засадою духовної безпеки, єдності українського народу й державності як такої. Важливим навиком для висвітлення повномасштабної війни Росії проти України є журналістська точність і перевірка фактів у поєднанні з літературними прийомами. Це дозволяє передати сухі факти та статистику через призму емоційного сприйняття журналіста. Таким чином, жанрові особливості репортажу допомагають наблизити конкретну інформацію до вітчизняної аудиторії та до міжнародної. Журналісти, які працюють у сфері культури, несуть відповідальність за збереження та популяризацію давніх традицій і ремесл, які є невід'ємною частиною культурної ідентичності та спадщини [54].

У репортажах журналіст передає безпосередню картину подій, які побачив на власні очі або дізнався від очевидців. Цей формат передбачає максимальну увагу до деталей та атмосфери та динаміки ситуації. Створенням мультимедійного репортажу про удар HIMARS по військових об'єктах у Белгороді, який би повно та об'єктивно висвітлював цю подію, враховуючи її військове значення, суспільний резонанс та потенційні наслідки зацікавився Мороз М. І. Він дослідив теоретичні основи створення мультимедійного репортажу: структуру, ключові елементи та особливості подачі інформації в умовах війни, а також визначив цільову аудиторію репортажу, враховуючи її інтереси та потреби. Для ґрунтовнішого розкриття теми окреслено поняття, особливості та етичні аспекти мультимедійного репортажу в умовах війни, а також опис створення авторського мультимедійного репортажу «Нескорені духом» про війну в Україні, мультимедійний лонгрид, що поєднує текст, фото, відео, інфографіку та

інтерактивні елементи [39].

В умовах воєнного часу журналісти використовують художній репортаж. Цей різновид репортажу містить багато образності та є своєрідним методом передачі емоцій: переконання, співпереживання і зв'язку з внутрішнім «Я» самих читачів. У воєнних репортажах важливу роль відіграє безпека героя після публікації матеріалу. Репортер та редакція беруть на себе обов'язок уникати розголошення чутливих даних, зокрема локацій, імен, номерів машин тощо. Для документування війни важливими є також дні, хронологічне письмо та вибудовування сюжету. Поняття «війна» стає «скелетом» історії, на яке нанизуються особисті історії людей. Репортаж транслює людський досвід особистісним і відчутним для читача. Воєнні репортажі нерідко подаються у мультимедійному форматі: одночасно поєднуючи фото, відео, графіку, інфографіку та аудіоелементи. Художній репортаж, зазначає Буленок О. Б., є більшим за обсягом порівняно з традиційним, містить сенсорність, образність і сюжетність. Це своєрідне поєднання журналістики та літератури [12].

Для визначення ступеня морального та інформаційного впливу на читача за умови використання новітніх методик подачі фактичного матеріалу у виокремленні жанрових особливостей воєнного репортажу використовують історико-порівняльний метод. Задля виокремлення матеріалів, де репортажна частина поступається аналітиці чи переважає жанр інтерв'ю зручно методом жанрово-тематичної диференціації. Запровадження спеціального курсу воєнної журналістики в університетах, де її вивчають, сприятиме активізації наукових розробок та пошуків в царині воєнної публіцистики, вважає Букіна Н. В.[11].

Ще одним жанром, в якому працюють журналісти, є сторітелінг. Це специфічне подання інформації через розповіді історій. Його використовують для занурення аудиторії в історію, створення тонкого емоційного зв'язку. Як військовий сторітелінг використовують медіа та роль українських медіа у формуванні сторітелінгу військового часу

проаналізувала Юрченко О. С. За основу взято випуски програми «Історії війни» на телеканалі «НТН» за квітень-березень 2022 року та випуски програми «Герої» на «АрміяTV» за період січень-листопад 2024 років. Військовий сторітелінг містить методи, які використовують журналісти для підвищення емоційного впливу на глядача [63].

Збройні конфлікти можна подавати також під призмою репортажної фотографії. Вимоги до фоторепортажів із зони бойових дій та воєнних днів щорічно обтяжуються. Наприклад, у ХХІ столітті недостатнього просто проінформувати про подію, оскільки професійний фотокореспондент повинен надати якісні та високохудожні за рівнем світлини. Водночас запит на репортажі у фото з роками зменшується в Україні та в Європі через велику кількість інформації (візуальної), представленої у різних фондах, виставках та громадських організаціях, окрім професійних медіа та видань [16].

Формат відеодоказів у контексті жанрово-стилістичних особливостей медійного висвітлення воєнних злочинів може бути й з аудіовізуальними матеріалами, які фіксують факт, обставини чи наслідки воєнного злочину та можуть бути використані як потенційний доказ у правовому процесі. Комплексний аналіз телевізійного контенту про російсько-українську війну, трансльованого на всеукраїнських каналах, для визначення ролі журналістики у відображенні війни здійснила Пуцята І. С. Основну увагу варто зосередити на аналізі діяльності телеканалів, які висвітлюють події на фронті. В умовах повномасштабного вторгнення тележурналістика зазнала змін у контенті та редакційній політиці, а основні напрямки висвітлення містять деталізацію воєнних подій, гуманітарних криз, міжнародної політики та внутрішніх реформ. Змінилися пріоритети щодо значущості нових джерел інформації та переорієнтації стратегій репортажу в умовах адаптації медіа до швидкозмінних умов кризового періоду. Побачити фундаментальні зміни в стратегіях створення контенту та кураторства телепрограм можна, де основним вектором стає досягнення перемоги та національної єдності, а також є аналіз ініціатив медіагруп: інформаційні марафони та різноманітні

проекти, спрямовані на підтримку морального духу громадян. Психологічну розрядку та допомогу у впорядкуванні зі стресом, пов'язаним з війною надає зміна контенту на телеканалах, разом із сімейними розважальними та культурними програмами. Журналістика відіграє неабияку роль у відображенні російсько-української війни, впливає на суспільну реакцію на кризові події. Це підтверджує, що журналістика відіграє роль інформаційного мосту між подіями та громадськістю, а також формує громадську думку, забезпечуючи суспільству всебічне розуміння ситуації [47].

Перед фотографією як напрямом журналістської роботи від початку повномасштабного російського вторгнення в Україну постала проблема трансформації функційності в сучасних онлайн-виданнях. На основі фоторепортажів, розміщених на шпальтах мультимедійного інтерактивного проєкту «The Ukraïner», можливо окреслити ідейно-тематичні та візуально естетичні домінанти журналістських матеріалів, а також визначити, що тенденція розвитку жанру фотодайджесту в онлайн-виданні протягом повномасштабного російського вторгнення полягає у посиленні психологічного навантаження знімків задля досягнення глибинно почуттєвого аспекту в аудиторії. Тематичне розмаїття дозволяє авторам фотодобірок максимально повно охопити всі аспекти життя українців під час повномасштабного вторгнення, показати об'єктивну картину українського буття, підкреслює Хлимоненкова Я. С. [59].

Телевізійне мовлення у період повномасштабного вторгнення зазнало змін у контексті на рівні регіональних медіа. На прикладі Запоріжжя спостерігаються обмеження і особливості подачі інформації під час війни та дослідження змін у висвітленні чутливих тем. Здійснюючи моніторинг регіональних телеканалів «МТМ» та «Суспільне Запоріжжя» у період з лютого-березня 2022-2023 років Баздирєва Є. О. показує, як змінилися теми новинних матеріалів та їхнє викладення. Як висновок зазначимо, що змінилися теми та жанри, у яких працюють медійники [8].

Інформування про воєнні злочини та біди людей відбувається й на

аудіовізуальному рівні. Це один зі стратегічних ресурсів влади. Для демонстрації страждань у контексті збройного конфлікту використовуються різні форми та методи медіа. Сучасні технології дають змогу створювати матеріали, які впливають на широке коло споживачів, повідомлення переважно короткі, зрозумілі та прості. Онлайн-медіа «united24.media» – це воєнний щоденник, який несвідомо вбирає засоби травматизації та постійно «кровоточить» ранами, руйнуючи будь-який інформаційний імунітет до подій із негативною конотацією. Він містить матеріали, які виконують функції інформування, формування громадської думки та соціальної ідентифікації зміст відповідає його специфіці. А також тексти не спотворені сучасними технологіями, вільні від забобонів, стереотипів і нав'язування власного світогляду. Попри величезну травму, отриману людьми та журналістами, вважає Чекотило Т. О., матеріали на тему страждань корисні як фіксації свідчень війни, тероризму і справжнього геноциду в Україні [61].

Неабияку роль у жанровій палітрі фіксації воєнних злочинів має документальний фільм. Його створюють на основі реальних подій, фактів, людей та явищ, без вигаданої художньої фабули. Головна мета – зафіксувати й донести дійсність, пояснити її та вплинути на глядача через правдиве відображення. В умовах воєнного часу в Україні документальні фільми знімають, беручи за основу, пережиті події та людські історії. Наративні конструкції українського документального контенту варто виокремлювати як інструмент регулювання інформаційного простору (або як засіб контрпропаганди російському документальному контенту). Вони мають свої методи впливу на аудиторію за допомогою документального контенту та класифікацію наративних конструкцій. Тройно М. Р. порівнює фільми з російського та українського інформаційних просторів на предмет наявності в них просування певних політичних та ідейних наративів [58].

Документальний фільм «Доказ» у якому йдеться про різноманітні воєнні злочини росіян під час війни РФ проти України є яскравим прикладом того, що російські війська та угруповання вчинили тисячі злочинів на

території України, починаючи з 2014 року, та досі не визнали факт порушення державних кордонів. А у 2022 році чисельність воєнних злочинів суттєво зростає. Крім злочинів, спрямованих на сьогоднішнє, Росія також чинить злодіяння проти українського минулого, зокрема руйнує пам'ятки культурної та національної спадщини, грабує музейні фонди та нищить історичні будівлі. Стирання історії та культури України – це пряма загроза українській ідентичності та майбутньої країни, зауважує Василенко Д. По закінченню російсько-української війни триватимуть міжнародні кримінальні суди з виплатою доказів провини Російської Федерації у скоєнні неправомірних воєнних дій. Саме для реалізації цієї мети журналісти, фотографи, волонтери, очевидці, а також громадські організації збирають докази проти дій країни-агресора [13].

Під час повномасштабної війни документальне кіно потребує особливої уваги. Це фіксація та збереження історичних фактів і подій, які формуватимуть майбутні покоління. Документальне кіно може зберегти хронологію подій воєнного часу та емоції, переживання, людські історії. Воно є потужним інструментом для формування міжнародної думки. Якщо подивитися на документальне кіно як на засіб демонстрації світу злочинів Росії через розповіді про героїзм та відвагу українців, то можна побачити, що воно значно посилює культурну дипломатію. Війна для митців стала поштовхом до створення документальних стрічок, які надали майданчик для експериментів у кінематографі та дозволила створити емоційно потужні твори мистецтва, визначає Схаб К. Р. [55].

Відеофільм у контексті російсько-української війни, великого потоку вимушених переселенців та життя з чистого аркушу дозволить долучити глядачів до розуміння складнощів і травм, а також сприятиме усвідомленню важливості адаптації та взаємопідтримки у таких ситуаціях. Водночас формат інтерв'ю у документальних фільмах як складова передачі інформації надає можливість показати реальні історії і переживання людей, створити емоційний зв'язок з аудиторією, показуючи особисті переживання і болі

людей. Документальні фільми Соколова М. І. аналізує на прикладі п'яти інтерв'ю, три з яких є історіями українських переселенців та ще дві – з представниками австрійського суспільства, які мають незалежний погляд на ситуацію [53].

На прикладі всеукраїнських каналів можна відстежити, який інформаційний вплив завдає телеконтент на психіку глядача у висвітленні російсько-української війни. Телеканали, змушуючи глядачів стати віртуальними свідками подій війни, транслюють такий контент, який часто може викликати психічну травму чи посттравматичний стресовий розлад. Під час воєнних дій інформаційна безпека є важливою, оскільки перекручені або неточні дані можуть призвести до паніки, вплинути на хід подій, прискорити внутрішню міграцію населення та якимось чином вплинути на імідж вищого військово-політичного керівництва держави. Також це може порушити довіру до політиків, їхніх заяв і повідомлень, що впливає на ведення бойових дій і завдає шкоду очікуваним результатам військового конфлікту.

Українське телебачення з 24 лютого 2022 року щоденно висвітлює події на фронті та доповідає про втрати противника й успіхи українських військових, фіксує злочини російської армії, а також розповідає історії свідків війни. У перші тижні військової агресії українські телеканали змінили тематичні пріоритети, висвітлюючи воєнні події над новинами про політику, життя громад, культуру та екологію. Причиною цього була потреба у боротьбі проти російської пропаганди, що власне й спричинило підвищення якості українських телевізійних продуктів. Відповідно з 25 лютого 2022 року всі телеканали приєднались до спільного проєкту під назвою «Єдиний марафон», який координується на базі парламентського телеканалу «Рада». Пуцята І. С. виокремлює фактори, які можуть посилити травматизацію людської психіки у вітчизняних телевізійних каналів про війну з Росією, до прикладу, показ людини «зненацька» у момент гострого горя або розпачу; демонстрація катувань, моральних і фізичних знущань; пряме або непряме виправдання дій агресора, показ його торжества й безкарності; акцент на

невизначеності, абсурдності ситуації, що відбувається, на неорганізованості, хаотичності застосовуваних заходів; «смакування» жорстокості, приведення «кривавих» подробиць; невіра в майбутнє, зображення ситуації як безвихідної. Водночас фактори, які послаблюють травматизацію, – це віра у майбутнє; чітке моральне орієнтування глядачів, акцент на базових цінностях життя; приклади стійкості й мужності людей, що потрапили на війну, опис випадків активного опору; вираження підтримки ЗСУ; заклик до єднання всіх сил суспільства та демонстрація солідарності людей усередині країни [46].

Аудіоподкасти є зручним звуковим журналістським форматом, у якому за допомогою серії тематичних епізодів документуються, аналізуються та поширюються свідчення, експертні оцінки та розслідувальні матеріали пов'язані з фактами воєнних злочинів. У сучасних подкастах інтерпретувати формально-змістові характеристики аудіопроєктів можна за концептом «війна». На прикладі українських подкастів від медіаплатформ «Свідомі», «The Ukrainians», «The Village», «Суспільне», «Українська правда» та незалежних українських подкастерів, які адаптували свій формат, або були створенні після 24 лютого 2022 року, Звягінцева А. А. здійснила тематичний зріз українських подкастів, які розкривають концепт війни та визначено тематичний поділ на групи українських подкастів. Вона розробила характеристику явища подкастингу в Україні, узагальнення науково теоретичних підходів до розуміння концепту «війна» у сучасному медійному дискурсі та визначення основної проблематики подкастів, присвячених темі війни [24].

Журналістське розслідування у правовому аспекті під час воєнного стану має проблеми щодо розвитку. Воно має оригінальні характеристики пов'язані з архітектонікою, збиранням фактів та звіренням точних деталей, але головною та досі невирішеною ситуацією є проблема моральної відповідальності журналістів за зміст, спрямованість і авторські висновки. Проблеми загальнолюдської і суто професійної етики доводиться вирішувати негайно, у буквальному сенсі в бойових умовах. Це передбачає високий

професіоналізм вітчизняних журналістів, а також досвід та почуття громадянського обов'язку. Це є жанровими проблемами для розслідувань, адже в основі матеріалу має бути аналітика. Проте воєнні дії передбачають динаміку та експресію. До журналістського розслідування варто залучити два жанри – репортаж та бліц-інтерв'ю. Будь-яке розслідування має значення, коли воно викликає певні дії з боку влади, громадських організацій або на матеріал реагує громадськість, підкреслює Василенко М. [14].

Жанрово-стилістичні особливості висвітлення воєнних злочинів у медіа зумовлені поєднанням різних функцій журналістики, зокрема інформаційної, аналітичної та документальної. У медійній практиці переважають репортажі, інтерв'ю та документальні фільми. Також присутні аудіо- та відеоподкасти, фотофіксації та інші мультимедійні формати. Вони забезпечують різні за рівнем емоційності та глибини впливи на аудиторію. Для перелічених жанрів характерна точність подачі фактичної інформації, достовірність свідчень, використання доказів у різних форматах, а також прийомів сторітелінгу, що допомагає поєднати факти та емоції людей, які пережили трагедію. Таким чином матеріали про воєнні злочини інформують суспільство, виконують функцію формування доказової бази, сприяють розвитку суспільної пам'яті та міжнародної правової відповідальності.

РОЗДІЛ 2 ФОРМАТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

У країнах, де триває війна, журналісти вимушено стають воєнними кореспондентами. Вони фільмують злочини, які чинить ворог на їхній землі, щоб показати світовій спільноті. Це допомагає зберегти ті свідчення, які надалі використають у міжнародних трибуналах. Українські журналісти щодня документують воєнні злочини росіян від початку російсько-української війни (з 2014 року). Згідно з редакційними засадами та стандартами кожен обирає зручний для видання формат. Найпоширенішими є п'ять форматів: текстовий, відео-, фото-, аудіо- та комбінований.

Текстовий формат для фіксації воєнних злочинів часто використовують, оскільки може містити офіційні звернення, звіти та акти від міжнародних та всеукраїнських організацій або судів, а також свідчення очевидців наданих у письмовій формі. Журналістські матеріали, подані у текстовому вигляді, мають більше пояснень, приміток та розлогих відповідей. Цим форматом передбачено створення репортажів, аналітичних статей, заміток та інтерв'ю зі свідками. Водночас візуальну складову ефективно передає саме відео- та фотоформат. Вони є наочним доказом подій, вчинених російськими військами на території України (наслідків руйнувань, пошкодження житлового сектору тощо). Також використовують формат відео, завдяки чому можливо створити документальний фільм (є змога додати інфографіку, карти та реконструкцію подій). В аудіозаписах найбільшій увазі приділяють свідченням вцілілих та очевидці, які передають емоції людей. Журналісти їх подають у форматі подкастів та радіопрограм. Загалом використання цифрових форматів передбачає роботу з базами даних, спеціалізованими архівами та інтерактивними онлайн-платформами для збору і збереження доказів, що завдяки мультимедійності вдало відображається на якості контенту, який отримує суспільство. Власне мультимедійність, іншими словами, комбінація у документуванні воєнних злочинів – найпоширеніший формат, який поєднує всі елементи фіксації (інтерактивні лонгріди або документальні проєкти з використанням

інструментів віртуальної чи доповненої реальності).

Ці формати у журналістиці виконують інформаційну та доказову функції, таким чином медійники оперативно доносять правду та фіксують воєнні злочини для правового переслідування винних та історичної пам'яті про цей період для країни та людей, які загинули внаслідок війни.

2.1 Аналіз українських медіапроектів для архівування воєнних злочинів

Українські медіа від початку повномасштабного російського вторгнення почали активно висвітлювати події на фронті, а також ситуацію у регіонах, зокрема тих, які зазнали окупації, вважаються прифронтовими та які піддаються обстрілам з боку російських військ. За ці роки медійники сприяли створенню чималої кількості проєктів, спрямованих на зберігання даних про воєнні дії, поступово наповнювати бази архівів у цифровому та друкованому форматах. Детально визначення терміну «архів» зазначено в Академічному тлумачному словнику, що трактується як: «відділ установи, в якому зберігаються старі документи, листи, закінчені справи тощо; листи, рукописи, знімки і т. ін., які стосуються діяльності якої-небудь установи або особи» [6]. Таким чином архів можна вважати базою даних, зібраною з кожного елементу суспільного життя. Наприклад, це можуть бути коментарі, дії, вислови та судові чи інші справи, які вносять у базу для зберігання. У випадку російсько-української війни архів – це можливість збереження даних про воєнні дії на території України. Зібрані факти і докази будуть використані правовими структурами для міжнародних судів та трибуналів щодо обрання гідного покарання винних у цих злочинах. Українські медіапроекти такі як Платформа пам'яті «Меморіал», «Свідок» та «Розплата» є яскравими прикладами, у які способи українці документують воєнні злочини.

У 2022 році журналісти Агенції медійного росту «Або» розробили проєкт Платформа пам'яті «Меморіал». Його мета – перетворити абстрактні цифри жертв війни на конкретні людські історії, показати емпатію до людей

і зберегти емоції, а також злагоджену командну роботу та структурованість створення та обробки своєрідного за специфікою контенту. Від ефективності адміністрування залежить збереження людської гідності та встановлення історичної справедливості. За період існування проєкту база даних про загиблих внаслідок війни наповнена понад 10 тисячами історій. Про проєкт громадськість дізнається через некомерційні інформаційні кампанії, зокрема освітні та меморіальні заходи. У медіапроєкті розроблені механізми зворотнього зв'язку (до прикладу, щоб родини, друзі, колеги та небайдужі люди могли ділитися історіями про загиблих близьких є анкетування). Відповіді на анкети відстежує моніторингова група, яка й досліджує та аналізує роботу проєкту, визначає сильні та слабкі сторони для подальшого розвитку. Власне проєкт «Меморіал» реалізується за фінансової підтримки Європейських донорів. Також фінансове становище редакції регулює отримання грантів на реалізацію мініпроєктів всередині проєкту. Платформа інтегрована в національну політику пам'яті та історичне архівування. Процес архівування є важливим елементом роботи проєкту. Завдяки тому, що проєкт має офіційний статус співпраця журналістів та архіваріусів з державними та міжнародними структурами, які захищають права людини (наприклад, з Офісом Генерального прокурора, Міністерством юстиції, Міністерством культури, Офісом Президента України, Європейським судом з прав людини тощо). У представників Платформи пам'яті налагоджена комунікація та процес упорядкування обміну даними з Офісом Генпрокурора, з Головним управлінням Державної служби з надзвичайних ситуацій, з Головним управлінням Національної поліції України, міськими та обласними державними (військовими) адміністраціями та судово-медичними установами. Взаємодія – це ефективний єдиний канал верифікації інформації про загиблих цивільних та військових. Дані про загиблих цивільних людей та військовослужбовців медійники публікують, керуючись нормативно базою та чинним законодавством України (до прикладу, інформація про рідних, яка не є публічною, поширюють тільки за згодою рідних загиблого(ї)). Закон про

вшанування жертв війни є яскравим прикладом того, як на законодавчому рівні контролюється дотримання права на пам'ять. Платформа «Меморіал» співпрацює з українськими та міжнародними виданнями та медіа, музеями та платформами цифрової пам'яті (наприклад, з новинним сайтом «Українська правда»).

У роботі медійники «Меморіалу» враховують моральну складову, яка регламентується етичним Кодексом журналіста, зокрема чутливість роботи полягає у поєднанні двох аспектів людяності: потреби у співпереживанні рідним та професійному підході. Працюючи у цій сфері журналіст стикається з людським болем, втратами і травматичним досвідом людей, які пережили насильницькі дії (фізичні та моральні) під час війни. Тому основними задачами, які перед собою ставить документаліст «Меморіалу» – не завдати додаткової шкоди та «завоювати» довіру до себе, а також під час збору інформації бути максимально людяним і толерантним.

Фіксери у роботі дбають про конфіденційність та захист персональних даних свідків та жертв, не оприлюднюють імена, обличчя без письмової згоди, особливо це стосується тих людей, які проживають на територіях, які перебувають на межі (у «сірій зоні» бойових дій), а також на тимчасового окупованій території. Дотримуючись етичного Кодексу, медійники надають можливість людині ознайомитися з форматом, приблизним переліком питань та метою реалізації проєкту. Спікерам надають право на добровільне погодження або відмову від документування його (її) досвіду. Таким чином медійники проєкту не тиснуть, не погрожують та не маніпулюють, тим самим надають інформацію прозоро та відкрито. У роботі журналісти «Меморіалу» не допускають повторну травматизацію людини, ставлячи питання з повагою до її емоційного стану, без примусу до «повернення» у болісні моменти та події. Неабияке значення відіграє час – можливість зробити паузу під час розмови, розповісти про досвід або подію своїми словами, без шаблонних фраз «потрібних» журналісту для яскравості чи «кричущості» матеріалу. Фіксери уникають оцінок, осуду та нав'язування

власної думки, тобто у роботі – неупереджені, без маніпуляцій, без надмірної емоційності та викривлень фактів. Вже опрацьовуючи матеріал не вносять суттєвих корегувань до тексту чи відео, щоб не викривити суть, яку хотіли донести люди, які втратили найрідніших (не спрощують, не ускладнюють, не прикрашають тощо). Люди, які пережили насильство у будь-якому його прояві, співпрацюючи з фіксерами проєкту не відчують себе «інформаційними джерелами», адже вони є як повноцінними учасниками процесу.

Журналіст пам'ятає про особливості культурної або національної складових та з повагою ставиться до різних мов, релігій та інших соціальних особливостей людей. До прикладу, жінка, яка пережила сексуальне насильство може не погодитися ділитися власною історією з документатором чоловічої статі. Тому медійники проєкту враховують цю специфіку та визначають колег, які можуть допомогти у цій роботі. Процес інтерв'ювання зазвичай відбувається у безпеці, як у фізичній, так і у психологічній для співрозмовників, затим усі свідчення зберігають надійно з дотриманням технічних та юридичних аспектів захисту.

Документування у форматі історій людей, які втратили найрідніших, поєднує журналістську, меморіальну і правову практику. Етичні принципи є щоденною відповідальністю, основним з яких є повага до гідності загиблих (фіксери не знеособлюють загиблих, а навпаки висвітлюють кожную історію, описуючи життєвий шлях людини та факти її загибелі внаслідок війни). Кожна історія – це портрет, а не просто цифра у статистиці. Маючи власний досвід роботи у проєкті «Меморіал» зазначимо, журналісти апелюють механізмами етики такими як тактовність, вміння вислухати та дати можливість людині промовчати, а всі дані публікуються тільки після погодження деталей та остаточної згоди від рідних. У публічну площину «виходить» інформація без подробиць, які можуть зашкодити близьким. Якщо медійник пише історію про загиблу людину, яка за життя була публічною, то дані збирає про неї також з інших джерел (новин, сайтів,

соцмереж), втім розповідь рідних – є фундаментальною. Це важливо, адже рідні є найнадійнішим джерелом інформації та мають основне право на погодження або не погодження поширення інформації про загиблого.

Водночас робота з рідними загиблих військовослужбовців та цивільних є небезпечною в психологічному аспекті для самих журналістів. Емоційний стан формується через регулярне занурення у свідчення про смерті, історії людей, які пережили горе втрати рідних, друзів, колег та знайомих. Через тривале безперервне відчуття емпатії накопичується втома та виснаження. Саме тому над документуванням працює штат колег, до якого належать журналісти, дизайнери, SMM-спеціалісти, моніторингова група, IT спеціалісти, менеджери та психологи. Кожен з представників проєкту задля власного «перезавантаження» підвищує кваліфікацію під час тренінгів з підвищення професійності, бере участь у програмах з ментального здоров'я (прикладом тренінгів є такі як: етика документування, безпекові заходи у висвітленні та роботи з цифровою архівацією тощо) [5].

Цифрова платформа «Свідок» є меншою за масштабом та менш відома, втім відіграє важливу роль у збереженні свідчень людей про злочини російської армії під час російсько-української війни. На цій платформі громадяни можуть безпечно розповідати про злочини пов'язані з військовими, життям в окупації, а також і з екологічними злочинами внаслідок війни (прикладом є підлив російськими військами Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року). Специфіка платформи полягає у анонімності: кожен може залишити нотатку, розповідь, фото або відео про події, які довелося пережити внаслідок війни. Таким чином «Свідок» можна вважати своєрідним соціальним щоденником, над яким працюють журналісти, IT-спеціалісти, менеджери та SMM-спеціалісти. У «Свідка» так само як у «Меморіалу» укомплектований штат працівників: від журналістів до аналітиків та юристів. Для них періодично організовують тренінги із захисту даних, етики свідчень та специфіки інтерв'ювання, а також особливостей роботи з ботами. Всі зібрані свідчення медійники платформи

передають до Міжнародного кримінального суду та українських правоохоронних органів. Управлінські заходи щодо розвитку «Свідка» спираються на партнерську підтримку, яка полягає у взаємодії з державними структурами на офіційному рівні та підписанні меморандумів. Вся робота медійників на платформі узгоджується з нормами Міжнародного кримінального суду, Женевськими конвенціями та внутрішнім законодавством України. А експертну оцінку свідчень надають адвокати та юристи. Фінансова стабільність проєкту забезпечується завдяки регулярними надходженням фінансів з державного бюджету та міжнародним грантам, а також пожертвам донорів. Сайт містить надійні сервери, шифрування та резервні копії даних, що убезпечує користувачів від кібератак. Проєкт «Свідок» співпрацює з українськими та світовими виданнями та медіа, є переклад контенту на англійську, а також медіапроєкт бере участь у некомерційних інформаційних кампаніях. Ефективність сайту відстежується за допомогою таких метрик, як кількість свідчень, охоплення, передачі доказів, а також є зворотний зв'язок від родичів уцілілих та суспільства. Завдяки таким управлінським заходам платформа «Свідок» якісно збирає, верифікує та передає свідчення, впливає на міжнародні процеси, що стосуються правосуддя та зберігає пам'ять про події воєнного часу в державі.

З етичної сторони робота фіксера на платформі «Свідок» полягає в обробці історій, насичених людським болем, травматичним досвідом та потенційних доказів воєнних злочинів проти людяності. Люди добровільно беруть участь у фіксації на платформі, зокрема у форматі короткої текстової розповіді у Telegram-боті або безпосередньо на сайті, натиснувши на віконечко «Збережіть свій спогад». На платформі не допускається публікація імен, локацій, деталей, які можуть ідентифікувати людину. Під час обробки текстів журналісти дотримуються етичних стандартів зберігання даних: файли зашифровані, захищено канали їхньої передачі, а доступ до інформації мають виключно уповноважені особи. Фіксери проєкту «Свідок» – це опора для людей, які відчували на собі воєнні злочини. Вони працюють у зоні

емоційної напруги та відповідальності, дотримуючись етичних вимог до роботи [3].

Міжнародний проєкт «Розплата» запустили після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Його мета – документування воєнних злочинів, збирання доказів та свідчень, які надалі можуть бути використані у судах для притягнення винних до відповідальності. Проєкт реалізований у форматі лонгріду, або іншими словами, довгочиту. Над «Розплатою» працюють журналісти-розслідувачі, юристи, дослідники та аналітики. На першій сторінці сайту цитата «Затримка правосуддя – це відмова у правосудді», що характеризує позицію людей, які працюють над «Розплатою». Тут же міститься віконечко «Пожертвувати», де будь-хто може стати донором або спонсором проєкту, завдяки якому буде змога його розвивати та масштабувати. Детальніше про насиченість сайту варто зазначити, що журналістами подано розділ «Рекомендовані ініціативи у сфері правосуддя», де містяться матеріали з порадами щодо протидії воєнним злочинам та висновками стосовно вчиненого на території України російськими військами. З сайті проєкту зрозуміло, що команда регулярно відвідує урядові, міжнародні зустрічі та конференції, а також присутня у судових процесах. Докази медійники збирають у режимі реального часу або невдовзі після скоєння злочину. У роботі вони керуються принципом «Не нашкодь» та протоколом Берклі. Розмови зі свідками відбуваються у форматі відкритих запитань, а матеріали публікують у виданнях міжнародного значення. Яскравим прикладом врахування усталених управлінських аспектів фіксації воєнних злочинів є те, що у проєкті продемонстровано чітке розмежування ролей: одні спілкуються із жертвами та свідками, інші працюють з медіаархівами та пропагандою, ще інші – з юридичною верифікацією. Вся робота поділена на два напрями: журналістська діяльність та стратегічна комунікація. Інтерв'ю зі свідками відбувається за визначеним протоколом (із дотриманням етики, конфіденційності та психологічної підтримки). Формати зберігання доказів координуються міжнародними

правозахисними організаціями. Відповідно до цього матеріали адаптують під вимоги міжнародних судових установ (наприклад, під потреби Міжнародного кримінального суду та трибуналів). «Розплата» контролює рівні правових ризиків, щоб докази були допустимими для подальших судових рішень. Всі інформатори та свідки забезпечені безпекою – факти подано анонімно, а за потреби деякі дані приховано. Задля уникнення повторної травматизації людини журналісти дотримуються професійних стандартів, а також є «психологами» для вцілілих, які дають свідчення під час інтерв'ю. Результати роботи представники проєкту поширюють у великих медіа (до прикладу, Vanity Fair, New Lines Magazine). Варто зауважити, що основна інформаційна політика «Розплати» – це показати, що пропаганда також є частиною злочину. Дані, які готують для розкриття справи на рівні суду балансують між публічністю та закритістю. Відповідно інформацію захищають від кібератак та знищення, а також стандартизують під різні формати зі збереженням певної унікальності та оригінальності свідчень.

Працюючи над «Розплатою» медійники дотримуються етичних аспектів, зокрема під час фіксації та обробки воєнних злочинів. У проєкті діє заборона на розголошення даних, які можуть поставити людину під загрозу переслідування та вбивства. Журналісти узгоджують інформацію, яка йтиме у публічну площину, зі свідком, який її надав. Періодично дослідники відвідують тренінги та вебінари для покращення знань щодо роботи з людьми, які пережили втрату та насильство. Свідкам проєкту надають право на добровільне погодження або відмову від інтерв'ювання чи передачі свідчень у текстовому, фото-, відео- та аудіоформаті. Людині пояснюють, як і де саме можуть бути використані її слова надалі (у суді, у медіа, покладені в архів тощо). Журналісти, подаючи інформацію, обирають тактику: показати правду, втім не подати чужий біль як сенсацію. Медійники уникають маніпуляцій та перебільшень, які б могли посилити емоційний ефект, чітко розмежовують факти і особисті оцінки. Всі матеріали

перевіряються, щоб мінімізувати ризики та запобігти хибним свідченням. Представники «Розплати» усвідомлюють, що свідчення жертв – це докази, які є частиною того, що формує історію України вже сьогодні; те, що залишиться в історичній пам'яті майбутніх поколінь [2].

Також документуванню воєнних злочинів Росії на території України присвячено медіапроект «Russia's war crimes». Його мета – стати інформаційним та доказовим інструментом для міжнародного правосуддя, а також тим ресурсом, який інформує суспільство чесно про злочини російських військових. За структурою «Russia's war crimes» представлено у форматі лонгріду, де кожен блок має заголовок (наприклад, «Unlawful deportation», «Rapes», «Attack against religion & culture» тощо), є коротке пояснення щодо відповідних норм міжнародного гуманітарного права, що підкріплює факти наявності порушень законодавства. Матеріали подано на основі свідчень людей, втім проєкт наголошує на правосудді, що підтверджено авторами у цитаті: «Спочатку покарання – потім повернення додому». Над появою проєкту «Russia's war crimes» працювали дві структури – Міністерство закордонних справ України та Публічно-просвітницька журналістська лабораторія, що вирізняє підходи до подання інформації порівняно з іншими медіапроектами, метою яких є також фіксація воєнних злочинів. «Russia's war crimes» – це офіційна інформаційна платформа, завдяки якій є можливість глобального охоплення аудиторії та підтримки ресурсами та експертними знаннями, які доступні міністерству. Завдяки співпраці з журналістською лабораторією матеріали розміщуються у двох форматах – сторітелінг та лонгрід. Свідчення, представлені у проєкті, можуть бути цікавими для журналістів, правозахисників, міжнародних організацій та дослідників. Один з розділів «Russia's war crimes» присвячено документуванню воєнних злочинів Росії, зокрема є факти про незаконні депортації, напади на культурні об'єкти, цивільну інфраструктуру, а також про сексуальне насильство проти мирних людей та військових. Кожна категорія злочинів містить короткий юридичний опис (до прикладу,

посилання на статті Женевської чи Гаазької конвенцій). У проєкті представлені цитати очевидців, приклади документообігу, аудіо-, фото- та відеодокази, цифри щодо втрат. Фото викликають емоції страху і жалю у глядачів, саме вони є наочними доказами тих цифр та слів, написаних на сторінках проєкту. Представники медіаресурсу демонструють, що злочини не залишаться безкарними, їх задокументують на державному рівні для міжнародних судових переслідувань. Залученість управлінських аспектів у координацію роботи проєкту проявляється в узгодженні інформаційної політики з іншими державними органами, такими як Офіс Генерального прокурора, Службою безпеки України та іншими правозахисними організаціями. Міністерство закордонних справ України відповідає за стратегічний нагляд і міжнародне позиціонування проєкту. Проєкт має єдиний протокол збору даних (для фото, відео та текстових форматів вони трохи різняться, та водночас є усталеними). Для забезпечення легітимності доказів використовуються міжнародні практики, до прикладу, Організації з безпеки і співробітництва в Європі та Міжнародного кримінального суду. У проєкті відбувається ретельна перевірка фактів з кількох джерел, а також створено внутрішню процедуру, за допомогою якої відсіюють пропаганду та фейки. Матеріали у «Russia's war crimes» представлено багатомовно. Весь контент адаптовано під різні цільові аудиторії: від дипломатів до журналістів та іноземної громадськості.

У медіапроєкті чітко окреслено дотримання етичних складових під час висвітлення воєнних злочинів. Фахівці уникають сенсаційності та «не експлуатують» людську травму, забезпечуючи анонімність для безпеки життя свідків або жертв. В «Russia's war crimes» заборонено маніпулювати фактами навіть з метою «посилення впливу», використовують тільки перевірені дані. У проєкті є недопустимим розкриття військових таємниць та інформації, яка може зашкодити операціям Збройних сил України – відбувається «фільтрація» або так званий баланс між безпекою та інформуванням. Історії подано крізь призму людської гідності, а не через

надмірну емоційність (той самий «шокуючий контент»). Вся інформація перед тим, як «вийти» на публіку ретельно перевіряється на значущість та психологічний вплив на аудиторію, особливо іноземну [1].

На прикладах кількох медіапроектів нами представлено управлінські заходи, необхідні для ефективної роботи журналістів у сфері документування та архівування подій на території України в умовах воєнного стану. Ці аспекти вимагають системності та професіоналізму, а також взаємодії між секторами. Продемонстровані медіапроекти є частиною інформаційної оборони держави, тому мають розвиватися за чіткою стратегією як інструменти пам'яті та досягнення справедливості. Завдяки міжнародним ініціативам, де поєднуються журналістика, право та технології з'являється більше можливостей для фіксації правди, захисту жертв та передумов для притягнення винних до міжнародної відповідальності. Над кожним медіапроектом працюють команди фахівців із юридичного забезпечення, журналісти, дослідники та правозахисники, що дає змогу перевірити факти, надані свідками та жертвами, а також захистити ці дані від можливих кібератак з боку РФ. Водночас ці проекти є комплексними системами, які дозволяють одночасно працювати як медіапроектам, так і юридичній доказовій платформі. Чітка координація між міжнародними інституціями, державними органами та медійними структурами забезпечує системність, верифікованість і легітимність зібраних матеріалів.

У своїй роботі медійники та юридичні представники проєктів керуються етичними принципами, визначеними Кодексами етики міжнародних організацій та в українських правозахисних ініціативах. Дотримання етичних стандартів дозволяє уникнути маніпуляцій та сенсаційності, зберігаючи гідність уцілілих та довіру міжнародної спільноти. Ефективність медіапроектів визначається технічною якістю документування злочинів та високим рівнем моральної відповідальності його учасників, що робить матеріали дієвим інструментом у боротьбі за справедливість і майбутнє покарання винних. Збирання доказів про звірства російської армії

стосовно цивільних та військовослужбовців під час воєнних дій – основне завдання медіаспільноти для майбутніх судів та міжнародних трибуналів. Кожен медійник пам'ятає про емоційну та фізичну безпеку людей, які дають інтерв'ю або коментар, оскільки переважна більшість з цих людей є вразливими до пережитих подій, тому фіксер дотримується основних правил етики, аби не завдати моральної шкоди та не травматизувати спікера повторно.

2.2. Фото- та відеофіксація як інструмент доказовості у медіадокументації як частина процесу документування у медіа «Суспільне Миколаїв»

Одним із ключових інструментів документування воєнних злочинів у медіа є фото- та відеофіксація, яка забезпечує велику доказову цінність зібраних матеріалів для міжнародних судів та трибуналів. З 2017 року регіональне медіа «Суспільне Миколаїв» інформує громадськість, дотримуючись журналістських стандартів та редакційних політик та цінностей. Дані, які поширює медіа, можуть слугувати потенційними доказами у судових та інших правових процесах для притягнення винних до відповідальності за скоєні злочини. Від початку повномасштабного російського вторгнення в Україну журналісти «Суспільне Миколаїв» документують воєнні злочини на території міста та області. Всі фото та відеоматеріали журналісти роблять самостійно, виїжджаючи на місце події. У випадку термінових або резонансних подій фото/відео надають місцеві жителі та інші учасники суспільного процесу. Журналісти цього медіа їх використовують за умови, що інформацію надало надійне джерело, вона перевірена і відповідає дійсності, та якщо немає змоги оперативно прибути на місце, щоб зробити власні світлини чи відеоряд. Таким чином для «Суспільне Миколаїв» вагоме значення відіграє автентичність та перевірка отриманих зображень та відео, що гарантує їхню надійність у подальшому використанні. Якщо фото або відео надіслано з анонімного ресурсу,

працівники медіа його не публікують, втім воно може стати орієнтиром, куди варто рухатися, щоб показати масштаби події, приїхавши на локацію, де все сталося чи досі відбувається. Фото- та відеофіксація у практиці регіональних медіа, зокрема для «Суспільне Миколаїв» відіграє вагомую роль у процесі медіадокументування, поєднуючи журналістську та правову функції. На прикладі серії журналістських матеріалів «Суспільне Миколаїв» можна відстежити яким чином кореспонденти цього медіа використовують такі інструменти як фото- та відео- для створення новин та зібрання даних про воєнні злочини російської армії на території Миколаївського регіону.

Готуючи матеріал для публікації, журналісти Суспільного паралельно роблять фото та відео, оскільки кожен сюжет або репортаж подається на різні платформи, зокрема на сайт, соцмережі та етер. Фіксувати воєнні злочини можна по-різному: писати замітки про тих, хто був причетним до їх вчинення. Втім у переважній більшості журналісти «Суспільне Миколаїв» у форматі сюжетів та репортажів під призмою історії людей, які втратили найрідніших показують ті звірства, які із загиблими, полоненими та пораненими робили російські війська. Більшість історій – це ті, у яких матері, дружини та сестри розповідають про своїх рідних – синів, чоловіків та братів, які загинули під час виконання бойових завдань на фронті або внаслідок обстрілів житлових масивів. Майже кожен з цих військовослужбовців доєднався до лав Збройних сил України від початку повномасштабної війни, тобто у 2022 році. Матеріали за своєю сутністю унікальні, адже містить щемливі розповіді найрідніших людей. Історії, які подають журналісти «Суспільне Миколаїв» у відеоформаті виникають випадково, адже люди, які втратили, самотійно звертаються до редакції, щоб розповісти історії про те, як їхній син, чоловік чи брат долучився до війська та героїчно загинув, захищаючи Україну від російського військового нападу. Медійники демонструють суспільству історії пронизані болем, відчаєм та сумом. Завдяки візуальним елементам їх відтворення у глядацької аудиторії зароджується ще більше поваги до захисників країни, за кількістю

коментарів видно, як люди небайдуже підтримують сім'ї загиблих. Таким чином візуальний компонент додає різноманіття сприйняття та наочне підтвердження тих слів, про які йдеться у тексті чи відеокоментарі. Якщо судити глобальніше, то з одного боку такі матеріали у інформаційному новинному медіа показують мужність та відвагу українських захисників, формуючи у суспільства громадянську позицію, а з іншого боку – зберігають дані, які є доказовою базою того, що російські війська чинять злочини, вбивають населення України та порушують усі правила та звичаї ведення війни.

Одним з напрямів фото та відеофіксації як елементів доказовості є матеріали про загиблих військовослужбовців. Наприклад, історія про загиблого військовослужбовця Микиту Тітова, яку кореспондентам «Суспільне Миколаїв» розповіла його цивільна дружина Віталія. У довоєнному житті чоловік працював моряком, а також був спортсменом – цікавився регбі та джиу-джитсу. До лав Збройних сил України доєднався від початку повномасштабного вторгнення. Загинув Микита у червні 2025 року під час виконання бойового завдання на Харківщині. За життя, розповіла дружина Віталія, він отримав нагороди за військові досягнення та планував будувати кар'єру військового. Матеріал журналісткою створено у форматі короткого сюжету. Локація, на якій відбувалися зйомки – стадіон, що має символічне значення. Саме він є ілюструє хобі чоловіка. На зустріч із журналісткою дружина загиблого взяла нагороди та особисті речі, які записали на відео у форматі розкадровки, щоб додати до її розповіді. Довжина відеосюжету на «Суспільне Миколаїв» залежить від кількості інформації, яку розповідає спікер, а також від повноти особистого архіву, який використовують для наповнення візуального ряду. Цей сюжет тривалістю чотири хвилини, оскільки відеоряд перекритий фото та відео, які надала Віталія, а монтажер додав до відеосюжету. На обкладинці фахівці розмістили якомога більше елементів, які демонструють унікальність історії: фото нагород та шевронів. Портрет загиблого Микити чорно-білий, а

дружини Віталії – у кольорі. В одній інформаційній композиції представлене символічне відображення життя та смерті [3].

Також прикладом доказовості із залученням візуального оформлення та інформативної насиченості є історія загиблого військовослужбовця п'ятої окремої штурмової бригади. У цивільному житті чоловік був тренером з плавання, кандидатом у майстри спорту. Про Кирила Александренка журналістам Суспільного розповіла його мати Наталія. Від початку повномасштабного вторгнення він добровільно долучився до лав ЗСУ. Для запису відеорозповіді кореспондентка обрала дві локації – квартира жінки, в якій вона жила разом із сином Кирилом та кладовище – місце, де її син спочиває з червня 2023 року. Перша локація – це місце, де жінка почуватиме себе психологічно «у безпеці» та зможе більше відкритися. Друга локація – безпосередньо місце, де матір має змогу побачити портрет свого сина, побути поруч. Обрання цих локацій журналісткою було обґрунтоване гармонійним поєднанням змістового наповнення та візуального компонента. Це можливість наочного переконання глядача у тих фактах, про які розповідає жінка. Відео тривалістю п'ять хвилин, це обумовлено глибиною розповіді та змінами локацій. Наталія поділилася особистою історією життя Кирила у хронологічній послідовності: від дитинства, до служби, одруження та моменту загибелі. У розповіді відчуються переживання та хвилювання жінки. Задля підкреслення емоцій жінки у відео монтажер додав мелодію, яка ненав'язливо звучить на фоні розповіді про трагічне. На обкладинці сюжету представлено портрет матері із сумом на обличчі, поруч розташований портрет сина із надгробка, де він у військовому обмундируванні. Поєднання двох світлин демонструє глядачеві емоції жінки та показує героя, який загинув, захищаючи Україну [8].

Елементи фото та відеодокументування відстежуються і у матеріалі про чоловіка та брата Сергія Волощука, який постав на захист України від початку російсько-української війни. Про нього журналістам Суспільного розповіли дружина Марина та рідна сестра Юлія. Чоловік служив із 2014

року, згодом був комісований. Вже у 2022 році повторно добровільно долучився до лав Збройних сил України. Загинув Сергій у 2023 році на Харківщині, підірвавшись на протитанковій міні. Під час інтерв'ю були присутні син Сергія та племінниця. Відповідно до специфіки історії журналісткою обрано три локації – місцевий парк, кладовище та Алея Слави. Розповідь жінок записували на двох локаціях, зокрема про цивільне життя та плани на майбутнє говорили у парку, а про бойовий досвід, нагороди та загибель – на кладовищі. Дружина розповіла журналістам Суспільного про те, яким чоловік був як людина, про їхнє знайомство та плани на майбутнє, а сестра доповнила розмову – розповіла про дитинство та приємні спогади. Вибір цих локацій чітко демонструє те, про що розповідається, оскільки за редакційною політикою та стандартами журналістам Суспільного важливо ілюструвати те, про що говорить людина у репортажах. На Алеї Слави оператор зробив розкадровку або, іншими словами, «перебивочні» кадри, це дає змогу показати в матеріалі повну картину дійсності. Важливим елементом для фото і відеофіксації воєнних злочинів під призмою історій є особисті речі військовослужбовців. Під час розмови про Сергія Волощука дружина та сестра мали з собою його речі, якими він користувався за життя. Зокрема робочий блокнот чоловіка, у якому він записував подробиці щодо днів на службі, а також нагороду, отриману Сергієм за досягнення у військовій справі. Це ті елементи візуального підкріплення того, що чоловік був гідним захисником та був відзначений на державному рівні. Матеріал на «Суспільне Миколаїв» подано у форматі репортажу, у якому майже немає авторського голосу, тобто сюжетна лінія будується з логічних розповідей дружини та сестри. Тривалість репортажу сім хвилин, оскільки достатня кількість фото та відеоматеріалів додає візуального насичення матеріалу. На обкладинці матеріалу у кольорі зображені дружина та син Сергія, на їхніх обличчях передані емоції, зокрема біль, що живе всередині кожного з них. Також представлено портрет Сергія у чорно-білому відтінку, що містить символічне значення – людина загинула [4].

Іншим аспектом застосування фото та відео як інструментів фіксації воєнних злочинів є напрям роботи журналістів Суспільного на місцях влучань, завданих російськими військами з різних видів зброї неподалік або у цивільні об'єкти. Фото та відеофіксація кореспондентами під час події має доказову цінність, оскільки є підтвердженням фактів, масштабів та характеру руйнувань чи пошкоджень. Ці матеріали можуть також бути корисними для міжнародних слідчих органів (для Міжнародного кримінального суду тощо). Журналісти Суспільного самостійно роблять світлини на місці події, тим самим візуальні матеріали забезпечують високий рівень достовірності. Глядач або читач сприймає побачене як підтвердження фактів, а не як суб'єктивний опис від журналіста. Кілька секунд відео чи фото можуть донести емоційний та фактологічний зміст події краще, ніж довгий текстовий репортаж. Кадри з місця «прильоту» формують емоційний зв'язок із суспільством, викликають співпереживання, привертають увагу до проблеми та сприяють підтримці вцілілих. Зафіксовані матеріали з десятиліттями стануть історичними документами, свідченнями війни, які зберігатимуться в архівних базах (друкованих і цифрових) для майбутніх поколінь. Їх вже зараз використовують та будуть використовувати надалі для наукових та історичних досліджень, створення музейних композицій тощо. Фото- і відеофіксація – це один із ключових інструментів підтвердження та верифікації фактів.

Журналісти «Суспільне Миколаїв» дотримуються журналістських стандартів та етики, а під час роботи на місцях «прильотів» знімають матеріали ще й згідно з вимогами, встановленими оперативним військовим командуванням та Службою безпеки України. Зокрема не знімають загальні плани місць, завдяки яким російські війська зможуть корегувати вогонь під час наступних обстрілів. Таким чином всі наслідки руйнувань та пошкоджень знімають у середньому та крупному планах, з акцентом на тих елементах, які можуть передати ті факти, вчинені проти людяності. Згідно з Кодексом етики тіла загиблих не показують у матеріалах без дозволу родичів. Дозвіл

потрібен, якщо тіло легко впізнати (наприклад, є татуювання, яскравий манікюр у жінок тощо), оскільки не всі рідні на момент виходу сюжету або репортажу вже можуть знати про загибель близької людини. Тому важливо не завдати додаткової травми, публікуючи такі чутливі елементи. Якщо тіло загиблого накрите тканиною, спеціальними мішками для тіл або термоковдрою, що опізнати людину важко – згода рідних не обов'язкова. Варто зазначити, що журналісти Суспільного поважають право людей на приватність, адже людина, яка зазнала травматичного досвіду внаслідок обстрілу може добровільно прийняти рішення: відмовитися або погодитися давати коментар щодо ситуації та наслідків. Медійники уникають сенсаційності та емоцій у поданні таких матеріалів.

Наприклад, у січні 2025 року армія РФ вночі атакувала Миколаїв ударними дронами, у місті пролунало сім вибухів. Внаслідок обстрілів травмувалися люди, на шістьох локаціях у двох районах міста зафіксовано руйнування та пожежі. Журналісти Суспільного знімали матеріал на світанку, коли комунальники розпочали розбір завалів, людям надавали медичну та психологічну допомогу. За таких обставин у медійників була можливість отримати більше інформації від очевидців та від представників комунальних служб, поліції тощо. Над фіксацією наслідків, тобто на місці воєнного злочину армії РФ, працювали представники поліції, прокуратури, СБУ та військові. Задokumentували свідчення та матеріали направили до суду та експертизи, щоб встановити особи винних та притягнути до міжнародної кримінальної відповідальності за вчинені злочини проти цивільного населення [13].

Ще одним з випадків є удар безпілотниками російських військових по Миколаєву у квітні 2024 року. У результаті п'яти атак пошкоджено будівлі двох готелів, а також автомобілі. Люди не травмувалися. Армія РФ вчергове вчинила воєнний злочин, вдаривши по двох цивільних об'єктах. Відеоматеріал журналісти «Суспільне Миколаїв» почали знімати зранку, тим самим дотрималися стандарту оперативності. У двохвилинному сюжеті

медійники зафіксували у відео- та фотоформаті наслідки атак, зокрема понівечену будівлю, вибиті вікна, розбиті автівки. Під час підготовки відеоматеріалу для дотримання балансу думок журналісти використали коментар речниці Головного управління ДСНС у Миколаївській області та начальника Центру стратегічний комунікацій Сил оборони Півдня. Це яскравий приклад співпраці структур та медіа [11].

Журналісти Суспільного також працюють під іншим кутом щодо висвітлення воєнних злочинів. Зокрема у деяких селах Миколаївської області люди пережили окупацію, а у районному центрі внаслідок російських обстрілів є пошкоджені приватні та багатоповерхові будинки. Команда «Суспільне Миколаїв» створює відеоматеріали про відновлення, а також аналізує проблеми пов'язані з воєнною агресією з боку РФ. Медійники роблять фото- та відеоконтент, який потенційно може стати доказовою базою щодо вчинених злочинів. До прикладу, жителька села Кашперо-Миколаївка Олена розповіла журналістам, що у результаті воєнних дій втратила житло. Впродовж 15 років жінка жила у будинку, який придбала в односельця. Від початку повномасштабного вторгнення будинок розбито обстрілами, а зафіксувати цей злочин та отримати гроші (компенсацію) за зруйноване майно Олена не може, оскільки не має документів. Журналісти «Суспільне Миколаїв» зробили відеоматеріал, у якому представили позиції різних сторін, які взаємодоповнили інформацію, тим самим надали відповідь на питання, яке хвилювало жінку: «Як отримати від держави компенсації за зруйноване житло (передбачені державною програмою «Відновлення») та відновити документи?». Медіа врахувало суспільну важливість цієї теми, оскільки цей випадок може бути не поодиноким, тому фото та відео подали у ширшому, тобто глобальному контексті, із залученням жителів з однієї громади та голови іншої громади, в якій внаслідок воєнних дій та часткової окупації склалася схожа ситуація. Алгоритм дій надала юристка, яка і пояснила причину, чому так сталося. Роль відеофіксації у розв'язанні цієї соціальної проблеми значно вагоміша, ніж у фото. Втім світлина є відображенням

дійсності того, як відновлюють власні домівки жителі міста та сіл [9].

Також у медіа «Суспільне Миколаїв» висвітлюються злочинні дії та наслідки діяльності місцевих жителів, підозрюваних у колабораціонізмі. Яскравим прикладом, який задокументували у відео та фото медійники Суспільного, є подія, яка сталася 14 лютого 2025 року: жителька Полтавської області приїхала у Миколаїв та привезла вибухівку, яка здетонувала біля магазину. Двоє людей загинуло, ще вісім отримали поранення. Коли це сталося журналісти Суспільного приїхали на місце та зафіксували злочин, ймовірно, спричинений жінкою за керування спецслужб РФ. Тобто матеріал був саме про факт, що стався. Згодом, за декілька днів, працівники Служби безпеки України та Національної поліції встановили особи чотирьох підлітків, яких підозрюють у підготовці цього теракту – це був другий матеріал з цієї теми, опублікований Суспільним із посиланням на джерела. Оскільки подія належить до категорії тих, які мають продовження, журналісти не пропускають «оновлення» щодо цієї судової справи. У відеосюжеті медійники зібрали коментарі різних сторін, зокрема жінки, яка працювала у той день в магазині, поруч з яким стався вибух, речниці СБУ та представника поліції, які надали оновлені дані щодо прецеденту. У цьому випадку візуальні матеріали, створені журналістами «Суспільне Миколаїв» відіграли важливу роль у пошуку винних, які понесуть покарання за вбивство та каліцтво людей, та перебігу судової справи [12].

Таким чином фото- та відеофіксація воєнних злочинів російських військових на території України є ключовим інструментом доказовості у медіадокументації, а отже допомагає міжнародним та державним структурам у розв'язанні питань пов'язаних зі злочинними діями. Створення новинних сюжетів на «Суспільне Миколаїв», у яких подано такі складові як свідчення людей у форматі текстових коментарів, фото, аудіо та відео, візуалізують ситуацію, яка склалася у регіоні внаслідок повномасштабного російського вторгнення. У цьому медіа роблять матеріали у різноманітних форматах та жанрах: від інформаційних заміток та нотаток у соцмережах до новинних

сюжетів, репортажів та розслідувань. Специфікою Суспільного передбачено мультимедійність, тому війну висвітлюють під призмою історій людей, аналітичних статей та зображувальних репортажів. Фото та відеофіксація є основною задачею кореспондентів на місці події для подання новини «тут і зараз», а надалі й для залучення у процес медіадокументування воєнних злочинів на території Миколаївської області. Ці дані можуть сприяти досудовим процесам та здійсненню розслідувань на міжнародному та всеукраїнському рівнях.

2.3. Інтерв'ю зі свідками та жертвами як частина процесу документування у медіа «Суспільне Миколаїв»

Серед основних жанрів у журналістській роботі, зокрема під час документування воєнних подій, для редакції медіа «Суспільне Миколаїв» є формат інтерв'ю зі свідками та жертвами. Здебільшого журналісти знімають сюжети, де з розповіді людини, яка пережила ту чи іншу травматичну подію, складається цілісна історія або з невеликих коментарів, які передають емоцію, створюється сюжет. Таким чином він насичений фактологічно та емоційно. Завдяки цьому аудиторія медіа може відчувати співпереживання та усвідомити масштаби трагедії, спричиненої російсько-української війною, під призмою персональних історій. Деяку інформацію, пов'язану з воєнними діями, учілилі та свідки не завжди готові надати правоохоронним органам, втім розповідають її журналістам Суспільного. Медіа керується засадами Кодексу журналістської етики та відповідально ставиться до права надання голосу свідкам та жертвам. Для цих людей журналіст може відігравати роль психолога, який вислухає та підтримає, оскільки людям важливо бути почутими, коли вони переживають горе пов'язане із воєнною агресією. Маючи довіру до кореспондентів, очевидці та свідки діляться фактами про злочини. Оскільки більшість людей вважає, що комунікація з медіа – це краще для фіксації злочинів, ніж з поліцією та прокуратурою. Тим самим довіра до медіа зростає, а у «Суспільне Миколаїв» міцнішає співпраця з

державними структурами. Журналісти створюють інтерв'ю з урахуванням етичних аспектів: під час розмови враховують психологічний стан людини, запитують дозвіл на зйомку та надання коментаря, уникають тиску та емоційних коментарів та залишають право на анонімність. Це допомагає мінімізувати повторну психологічну травматизацію вцілілих.

Однією з частин процесу документування воєнних злочинів на «Суспільне Миколаїв» є висвітлення церемоній прощання з військовослужбовцями. Основною метою матеріалів про церемонії прощання на «Суспільне Миколаїв» є вшанування пам'яті усіх загиблих, яка подається під призвою окремих історій цивільних та військовослужбовців, що віддали своє життя за незалежність та свободу України. Журналісти дотримуються етичних стандартів та зважають на специфіку теми. Прикладом є відеоматеріал про повернення додому на щиті артилериста 82-ї окремої десантно-штурмової бригади Івана Воронцова. Чоловік загинув другого травня 2025 року у Харківській області внаслідок атаки FPV-дрона. Церемонію прощання журналістська група зняла, дотримуючись хронології: від храму до кладовища. Під час зйомки медійники уникали нав'язливих крупних планів найрідніших у момент глибокого горя для них. Їхня мета – показати постать Івана як героя, який загинув, захищаючи Україну та зробити матеріал так, щоби не принизити гідність родини, тобто обирати вдалі ракурси, не показувати зблизька сльози людей. У сюжеті медійниками зроблено акцент на історії військовослужбовця, що підкреслює суспільну значущість його подвигу та демонструє важливість виконання державного обов'язку – захищати. Головною у матеріалі є постать Івана, оскільки розповідається про нього, як людину, про його заслуги, втім без сенсаційності втрати.

Дотримуючись етичного компоненту у роботі, журналісти не записали жодного коментаря від найрідніших людей (батьків, брата та сестри), оскільки їхні слова були би сказані у тому психологічному стані, коли люди не можуть брати відповідальність за сказане. Тим самим медійники проявили

співпереживання та небажання викликати додатковий стрес, хвилювання, агресію, надокучливість тощо. На церемонію прощання медійники прийшли за згодою батьків загиблого, адже знімати такі відеосюжети без дозволу неетично та непрофесійно. Під час цього прощання тіло загиблого було у закритій труні, втім, якби була відкрита, журналісти не знімали би обличчя та інші деталі, які недоречні у висвітленні такої теми. Журналісти «Суспільне Миколаїв» записали кілька коментарів, зокрема колеги, яка працювала з Іваном; його друга дитинства та подругу, з якою чоловік спілкування впродовж останніх років. Це ті люди, яким також важко переживати втрату, втім сказати про досягнення та описати характер людини для них простіше, ніж батькам, які вимушені прощатися зі своєю дитиною.

У відеоматеріалі тривалістю три хвилини присутні символічні елементи, такі як прапор України та бригади, колона з автівок, квіти тощо. Сюжет побудований за принципом поєднання фактів: від дитячих років до моменту приєднання до лав ЗСУ, днів на службі та обставин загибелі. У начитуванні авторка дотрималася стриманого емоційного тону. Також у відео присутні «лайви», на яких священнослужитель читає молитви, лунає прощальна пісня з автівки, в якій везуть тіло загиблого Івана. Ці елементи є способом демонстрації голосу громади, суспільства, які розділяють горе рідних. Документування процесії поховань військовослужбовців із дотриманням етичних засад є важливою суспільною складовою [2].

Іншим підходом до документування воєнних злочинів є висвітлення заходів, присвячених пам'яті загиблих військовослужбовців. Такі матеріали сприяють збереженню пам'яті про героїв та підкреслюють їхній внесок у захист держави від російської збройної агресії. В сюжетах такого роду тематичного насичення журналісти «Суспільне Миколаїв» ставлять наголос на об'єднанні громади, пам'яті та повазі. До прикладу, матеріал про футбольний турнір пам'яті на честь загиблого військовослужбовця Олега Ложкаря об'єднав жителів кількох сіл та працівників державних структур, які долучилися до матчу. З урахуванням етики сюжет подано з вшануванням,

солідарністю та повагою до героя, таким чином факти передані нейтрально та без зайвої драматизації. Під час висвітлення турніру журналісти не називають переможців, адже основна ціль – показати згуртованість, патріотизм та пам'ять, а не результати спортивних досягнень.

Формат подання інформації суттєво відрізняється від прощальних церемоній, зокрема історія про загиблого військовослужбовця є головна, про нього розповідають батьки або інші рідні. Це пов'язано з тим, що подібні заходи організовують через певний проміжок часу від моменту загибелі. Відтоді близьким стає легше говорити про втрату та описувати загиблого, згадуючи його у різному віці, казати про його характер та досягнення. У матеріалі про загиблого Олега всі спікери, які давали коментар, розповіли, що до служби чоловік був спортсменом та грав у футбол. Саме тому рідні обрали такий формат для нагадування громаді про героя. Це показало суспільству про вподобання Олега, які він мав у цивільному житті. Фокус матеріалу на фактах, а не на емоціях щодо гри (надано відповіді на 5W – Що? Де? Коли? Як? Чому?). Завдяки коментарям батьків, друзів, колег та знайомих цей матеріал пояснює суспільству важливість організації таких заходів та є змогою «знайомити» із загиблими військовослужбовцями, про яких раніше не писали у медіа [10].

Ще одною складовою процесу документування злочинів є напрям діяльності «Суспільне Миколаїв» пов'язаний з поданням матеріалів присвячених родинам, які у пошуках зниклих безвісти рідних військовослужбовців, а також тим, хто чекає на повернення рідних з російського полону. Медійники вважають, про цих героїв також потрібно нагадувати громадськості, не даючи забути їхніх імен, надавати розголосу про полонених для якнайшвидшого їхнього повернення в Україну. У такого роду матеріалах журналісти передають ту надію та очікування рідних, які переживають разом із тим розпач та розчарування. Щодо врахування етичної складовою варто відзначити, що журналісти Суспільного не використовують емоційно-забарвлених виразів та не показують шокуючі деталі, оскільки у

центрі уваги зосереджуються сім'ї, які вірять у краще, а не бажання сенсаційності. Якщо рідні не розповідають деталі щодо перебування або служби їхніх військовослужбовців, які тимчасово вважаються зниклими безвісти або полоненими, журналісти не тиснуть, не маніпулюють, не намагаються вивідати інформацію, яка може зашкодити перемовинам на міжнародному рівні та зменшить шанси на більш-менш безпечне перебування полонених у російських колоніях. Тобто відсутні деталі, які російська сторона зможе використати задля додаткових тортур над полоненими. Дотримуючись етичного Кодексу, а також керуючись принципами людської моралі журналісти «Суспільне Миколаїв» вживають тільки коректну термінологію: «зник безвісти», «полонений», а не «ймовірно загинув», «начебто у полоні» тощо. Подробиці щодо статусу військовослужбовця медійники підтверджують у рідних, які можуть це знати, таким чином знижується ризик травматизації близьких через некоректність висловлювань з боку журналістів. Фото та відео родин полонених, портрети військових використовуються обережно та виключно з дозволу рідних: якщо показувати обличчя військовослужбовця не можна – його розмивають під час монтажу відеосюжету або репортажу.

У червні 2025 року журналісти «Суспільне Миколаїв» створили матеріал про відкриття фотопроєкту «Безвісти зниклі, не означає забуті...». Суть якого полягає у тому, щоб показати історії 10 родин полонених та зниклих безвісти військовослужбовців крізь світлини, створені у чорно-білих кольорах. Символіка фотографій спирається у бажання цих людей вчергове нагадати про їхніх рідні, які для суспільства ніби у тіні, проте у них серцях живе надія та віра у їхнє повернення. Власні історії журналістам розповіли дружини та сестри, вони поділилися найпотаємнішими подробицями їхнього стану протягом цих років очікування. У медіа «Суспільне Миколаїв» подали відеоматеріал з чітко визначеною метою – продемонструвати суспільну проблему воєнного часу, яка потребує розв'язання на міжнародному та державному рівнях. Медійники зауважили, що люди чекають на своїх рідних,

що не залишилися на самоті з цією проблемою та завжди знайдеться той, хто підтримає. Оскільки жінкам важливо відчувати впевненість, що вони не одні, більшість з них об'єднує спільне горе, очікування та надія. У відеосюжеті видно, що захід відвідали представники державних структур, такі як Уповноважений з прав людини та представники Координаційного штабу, які вчергове нагадали про можливість отримати послуги, що сприяють пошуку зниклих безвісти та отриманню оновлених даних щодо статусу військовополонених [14].

Наступним компонентом створення інтерв'ю як частини процесу документування воєнних злочинів є відеоматеріали у форматі сюжетів або репортажів з матерями та дружинами військовополонених та зниклих безвісти. Підготовка до таких інтерв'ю потребує кропіткої уваги до деталей з урахуванням етичних аспектів. Висвітлюючи такі теми медійники «Суспільне Миколаїв» не публікують елементи контенту, що може шокувати або навіть травмувати невідготовленого глядача, зокрема не показують приниження, катування та інші сцени. Якщо у матеріалі присутнє відео з боку РФ, то перед його появою або на початку відеосюжету прописується плашка, на якій зазначено, що відео може містити контент, створений армією РФ, який може мати маніпулятивний характер. Портрети полонених, їхні дитячі світлини показують у відеосюжеті тільки за згодою рідних та за умови, коли рідні впевнені, що показ цих зображень не матиме негативних наслідків для військовослужбовця, який перебуває у неволі. Концептуально постать полоненого у таких матеріалах представляють як героя, який захищав державу та під час виконання бойового завдання потрапив у російський полон. Таким чином глядач бачить героїзм, стійкість та подвиг, а не жертву обставин, яка перебуває у безнадійній життєвій ситуації. Оскільки журналісти «Суспільне Миколаїв» у створенні сюжетів приділяють найбільшу увагу сім'ям полонених: їхнім історіям і зверненням до влади та відповідних державних структур. Варто відзначити, що Суспільне не публікує інформацію, яка може зашкодити процесу обміну полоненими: деталі

перемовин або імена тих, кого готують до обміну не розкривають в цілях безпеки. Журналісти привертають увагу глядача на масштабну проблему – воєнні злочини, а не виключно на особисті історії військовополонених. Наприклад, кореспондентам Суспільного жінка Наталія розповіла про сина, Даніла Кінева, який перебуває у російській неволі. Зокрема поділилася його історією: від моменту приєднання до лав Збройних сил України до дня, коли її син потрапив у полон. Мати розповіла про одну з останніх розмову з сином та про листи, які отримувала від нього. Водночас подробиці листування не розкривають у відеосюжеті, що мінімізує ризики щодо поводження з полоненим. Інтерв'ю відбувалося за ініціативи матері, це означає, що жінка морально готова була говорити про цю ситуацію із журналістами. Під час зйомки Наталія показала скріншот із відео, яке опублікували російські пабліки, де видно, що Даніл йде з піднятими догори руками здаватися у полон армії РФ. Журналісти «Суспільне Миколаїв» використали це фото, що обґрунтоване переконанням матері: вона була впевнена, що ці кадри не зашкодять її сину та ставлення російських військових до нього не стане гірше через цю світлину. Медійники подбали про безпеку чоловіка, оскільки у матеріалі відсутні конфіденційні дані. Інтерв'ю журналісти організували у комфортній обстановці для Наталії, під час розмови дотримано пауз та відсутній тиск: жінка розповіла те, що хотіла, а не те, що «за сценарієм» мала би.

Оскільки «Суспільне Миколаїв» дотримується права на свободу слова та дій і ніколи не прописує сценарії для матеріалів, тому кожен матеріал індивідуальний та особливий. Це підвищує довіру до медіа та мінімізує ризик ретравматизації героїв. Відеоматеріал тривалістю чотири хвилини опублікували у грудні 2024 року. На початку 2025 року під час чергового обміну військовополоненими Даніл Кінев повернувся додому. Сюжет побудований за хронологією, втім журналісти окреслили прагнення до життя, волі, надії та віри у повернення чоловіка додому. Тему висвітлили, використовуючи гуманістичний підхід, тому немає історій та сцен щодо

жорстокості, яка буває у полоні. Висвітлення поганого ставлення до полонених з боку армії РФ допускають журналісти Суспільного тільки тоді, коли спікером є військовослужбовець, який повернувся з російської неволі і сам про це говорить. Коли історію розповідають рідні: матері, дружини, сестри та доньки – немає розповідей про поводження у полоні (навіть якщо рідні знають, що відбувається з їхнім військовослужбовцем), щоб публічне висвітлення історії не спровокувало додаткових знущань над полоненим. Згідно з редакційними засадами та журналістськими стандартами медійники «Суспільне Миколаїв» уникають мови ворожнечі, не маніпулюють обставинами, не прирівнюють героя до символу чи інструменту політичного бекграунду. Також це варто вважати дотриманням пунктів Кодексу етики журналіста України щодо шанобливого висвітлення полонених [7].

Також частиною документування воєнних злочинів на «Суспільне Миколаїв» є історії про зниклих безвісти військовослужбовців. Про сина Юрія, який зник безвісти на Бахмутському напрямку, розповіла мама Наталя. В цілях безпеки журналісти не вказують прізвище військовослужбовця та матері. У цьому випадку жінка не була впевнена, що будь-які згадки про сина у медіа можуть залишитися безслідними, тому навіть на дитячих фотографіях розмито обличчя чоловіка. Тому, щоб не зашкодити оперативним пошуковим службам під час роботи над встановленням місця перебування військового, всі деталі та дані приховано. Відеосюжет побудований за хронологією: початок розмови – матір чуттєво згадує про дитинство сина, а далі говорить про те, як син долучився до лав ЗСУ, у фіналі пригадує, коли востаннє спілкувалася з Юрієм. Цей матеріал демонструє глядачеві невідомість та водночас віру, у те, що чоловік потрапив до полону та з часом буде у списках повернутих в Україну під час обміну військовополоненими. Дотримуючись етичних цінностей, журналісти Суспільного у сюжеті не показують рідних у момент їхнього глибокого горя, а їхні слова подаються коректно та з гідністю. У сюжеті про Юрія відсутня «емоційна експлуатація» – розповідь зосереджена на вірі та надії матері, описі фактів щодо офіційних звернень

жінки до влади та участі у акціях-нагадуваннях. Журналісти використовують коректну термінологію, зокрема окреслюючи поняття пов'язані зі зниклими безвісти. Використовують такі визначення як «зник безвісти», «розшукують», а не «вірять у краще». Тобто відсутні припущення та емоційні забарвлення висловів щодо невідомості: або полону або загибелі військовослужбовця. У матеріалі крізь призму персональної історії Юрія окреслено масштаби проблеми, з якою стикаються українські родини, чії чоловіки, сини та брати постали на захист України від російської агресії, де в один із днів з ними втратився зв'язок. У висвітленні тем пов'язаних зі зниклими безвісти військовослужбовцями журналісти «Суспільне Миколаїв» дотримуються етичних вимог та принципів стосовно чуттєвості цих матеріалів, встановлених Комісією журналістської етики [6].

Ще одним вектором у документуванні воєнних злочинів на «Суспільне Миколаїв» є новинні сюжети, у яких жителів сіл та селищ розповідають про руйнування внаслідок російських обстрілів, спогади про часи окупації та життя після звільнення. До прикладу, відеосюжет про село Кашперо-Миколаївку на Миколаївщині містить історії людей, які пережили окупацію та втратили житло. У матеріалі факти про життя місцевих в умовах російської окупації подані без драматизації та шокуючого контенту, хоча є розповіді про бомбардування села, емоції людей про тодішній страх виходити на вулицю, пошкодження та знищення їхнього майна. Автентичність, персональність оповідей та відсутність «експлуатації» чужого болю окреслюється у історіях людей про побут, про проблеми та емоції, пережиті у період окупації. Водночас журналісти уникають оціночних суджень, у тексті використовують формулювання без емоційного забарвлення такі як «окупували», «пошкоджено будинки» тощо. Важливим елементом у цьому матеріалі є фото та відео, оскільки вони демонструють масштаб руйнувань будівель соціального значення та приватних будинків.

Автори матеріалу у глобальному контексті показали левову частку інформації через слова людей, фото та відео, а також архівні зображення про

воєнні злочини російської армії на території Миколаївської області. Травматичні спогади журналісти «Суспільне Миколаїв» подали із дотриманням етичних принципів: обрано коректний тон та термінологію, уникнення сенсаційності, баланс між фактами та емоціями, захист права на приватність героїв і їхніх спогадів та представлення особистих історій у глобальному розрізі про життя в окупації, що є вагою частиною для документування воєнних злочинів [1].

Більшість векторів, що висвітлюють події пов'язані з періодом повномасштабного вторгнення, є значимою частиною документування воєнних злочинів для регіонального медіа «Суспільне Миколаїв». У кожному сюжеті та репортажі присутні елементи інтерв'ювання завдяки яким відтворюються історії людей, що пережили та досі переживають горе втрати, очікують на рідних, що перебувають у полоні, шукають зниклих безвісти та організовують заходи на честь загиблих військовослужбовців. Тема війни у медіа посідає найбільше місце у збереженні пам'яті та у забезпеченні суспільства оперативною та достовірною інформацією. Напрямок роботи пов'язаний з воєнними діями редакція медіа використовує як інструмент фіксації людського досвіду у найскладніших та найтрагічніших вимірах. Водночас у своїй роботі журналісти дотримуються етичних стандартів, професійних та редакційних засад, що формують фундамент довіри до регіонального контенту. Серед форматів журналісти надають перевагу сюжетам та репортажам, що насичені сторітелінговими елементами. Кожен матеріал відрізняється змістовим наповненням залежно від розповідей людей та пережитого ними досвіду. Журналісти надають спікерам можливість висловитися у комфортний спосіб, тим самим уникають їхньої повторної психологічної травматизації. Таким чином формат інтерв'ю стає своєрідною практикою слухання, співпереживання та підтримки людей, які пережили чи досі переживають горе. Редакція відповідально ставить до врахування безпекових мір, випускаючи «в етер» матеріали про полонених та зниклих безвісти військовослужбовців. Оскільки журналісти усвідомлюють

відповідальність за людей, про яких розповідають їхні рідні та перед читацькою/глядацькою аудиторією.

Журналісти «Суспільне Миколаїв» дотримуються принципу нейтральності та точності, адже використовують юридично та фактологічно коректні визначення термінів, що унеможлиблює маніпуляції з боку армії РФ. Завдяки цьому аудиторія отримує достовірну картинку подій, у яких історії людей набувають вагомості доказовості. Головним чинником, який визначає етичну складову формату інтерв'ю для відеосюжетів та репортажів на «Суспільне Миколаїв», є емпатія та людський підхід до роботи над темами. Також у матеріалах простежується громадянська позиція редакції, спрямована на підтримку вцілілих, збереження пам'яті та формування культури відповідального висвітлення російсько-української війни у медіа. Таким чином інтерв'ю у виконанні журналістів Суспільного можна охарактеризувати як етично виважений жанрово-стилістичний інструмент, що поєднує документальну точність та повагу до людської гідності. Цей підхід гарантує баланс між журналістським обов'язком до правди та моральною відповідальністю перед людьми, що робить медіа «Суспільне Миколаїв» прикладом якісної та етичної журналістики у воєнний період.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДИСКУРС

Практика журналістського документування воєнних злочинів вчинених російськими військами на території України є одним із ключових факторів формування національного та міжнародного інформаційного поля. Його вплив розглядається у двох вимірах: зовнішньому (вплив на міжнародні процеси) та внутрішньому (вплив на громадську думку всередині країни). Журналістські розслідування та фіксація воєнних злочинів – це важлива доказова база для роботи міжнародних правозахисних організацій таких як Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного кримінального суду тощо. Репортажі та сюжети з місць, які зазнали обстрілів з боку російської армії, викликають співпереживання та підтримку української сторони з боку світової спільноти. Це частково посилює тиск на уряди інших країн для надання оборонно-промислової та економічної допомоги Україні. Відповідно систематичне висвітлення воєнних злочинів армії РФ на території України стимулює ухвалення політичних рішень: впровадження санкцій, надання гуманітарної допомоги жителям тощо. Завдяки впливу журналістики на міжнародну спільноту тема пов'язана з фіксацією воєнних злочинів посідає головне місце у глобальному дискурсі щодо безпеки, питання дотримання прав людини та міжнародного права. Робота журналістів в умовах воєнного періоду виходить за межі звичного інформування суспільства та перетворюється на стратегічний елемент інформаційної та правової боротьби України на світовому рівні. Не менш важливим елементом фіксації воєнних злочинів є вплив медіа на громадську думку суспільства всередині країни. Основою національної історичної пам'яті є збереження свідчень про злочини, втрати та руйнування завдяки українським журналістам. Матеріали з фото, відео та аудіоданими від очевидців виступають контраргументами російській пропаганді та інформаційним маніпуляціям. Водночас новинні публікації про воєнні злочини РФ на території України сприяють зміцненню суспільства,

формують патріотизм у громадян, а також сприяють залученню людей до волонтерської, громадської та правозахисної діяльності. Таким чином медійники дотримуються стандартів журналістики та представляють доказовість, баланс, відсутність оцінок та фактологічну точність у створенні публічного архіву пам'яті та доказів.

3.1 Роль журналістських матеріалів у формуванні наративу про війну, у правозахисній та судовій практиці

Журналістські матеріали відіграють вагомую роль у формуванні наративу про війну, а також у правозахисній та судовій практиці. Згідно зі Словником української мови термін «наратив» трактується як «послідовний виклад взаємопов'язаних подій, образів, фактів та ін. читачеві або слухачеві» [52]. Таким чином матеріали журналістів є одним з головних інструментів конструювання суспільного уявлення про війну. Національні та міжнародні наративи, які показують Україну як жертву агресії та країну, що бореться за свободу та демократію, формуються завдяки сюжетам, репортажам, інтерв'ю, документальним фільмам та аналітичним текстам. Тобто журналістика інформує та створює історичний дискурс, який впливає на майбутні експертні оцінки війни на міжнародній арені. Геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини є порушенням міжнародного гуманітарного права та несуть за собою глобальні, політичні та гуманітарні наслідки як для країни-агресора, так і для світу. Процес фіксації воєнних злочинів з боку РФ на території України триває з 2022 року. Яскравим прикладом документування такого злочину як «геноцид» є книга української журналістки Є. Подобної «Міста живих, міста мертвих. Історії з війни у Бучі та Ірпені». У ній представлено «Бучанську різанину», тобто геноцид, вчинений російською армією у Бучі. Саме тоді російські війська масово вбивали цивільне населення, здійснювали тортури, гвалтували та мародерили. Ці дії є порушенням Женевських конвенцій, відповідно їх можна розглядати як воєнні злочини, які задокументовані також

Генпрокуратурою України, Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародним кримінальним судом. У книзі авторка зібрала історії людей, які пережили страх та біль втрати, серед них медики, рятувальники, волонтери та просто цивільні. Книгу перекладено на англійську мову для формування наративу про воєнні злочини у світі [43].

Інформація у медіа виступає інструментом формування суспільної думки під час російсько-української війни. З 2014 року медіа є елементом, що дбає про національну безпеку держави. Тобто медіаресурси відіграють роль інформаційного «щита» для українського суспільства: журналісти активно протидіють російській пропаганді через фактчекінг та здійснюють якісну перевірку інформації, формують меседжі, що спростовують фейки та підтримують моральний дух населення. Єднання суспільства завдяки медіа було через вплив матеріали про героїзм українських військових та волонтерський рух на суспільний інтерес. Тим самим тексти посилювати відчуття гордості за Україну. На думку Олійника О. В., стратегічний наратив стійкості та надії на відновлення формувався завдяки доповідям про переселенців, відбудову міст та розвиток волонтерської справи. А стратегічна роль у політичній комунікації за сприяння медіа проявлялася у тому, що журналісти підтримували та висвітлювали кампанії з реформ, міжнародної підтримки та зміцнення обороноздатності, посилюючи довіру громадян до держави. Також це стимулювало залучення допомоги та міжнародної солідарності. Отже від початку російсько-української війни медіа виконували важливу роль – були активними представниками формування наративів, патріотичного духу та громадської згуртованості [41].

Наративи присутні в українських медіа сприяють конструюванню медійного простору. Специфіка медіамови, яку використовують сучасні видання, впливає на формування суспільної думки та на хід інформаційної війни. Під час аналізу наративів доречно окреслювати взаємодію змісту та форми контенту, враховувати тонкощі побудови стійких образів і тверджень за допомогою медіа. Лебідь Н. М. дослідила функціональне навантаження

кожного наративу та способи його ілюстрації. Обраний період збору фактичного матеріалу прямо залежить від подій, що відбуваються в Україні, зокрема повномасштабне вторгнення Росії. В інформаційному просторі спостерігається превалювання позитивізму щодо характеристик України на внутрішньому й зовнішньому інфополі, водночас є високий відсоток негативізму. Позитивізм проявляється у ключових медіамовних кліше та наративах, зокрема опис України як сильного супротивника, надійного партнера, прихильника демократичних цінностей. Негативізм натомість виявляється у передачі антиросійських наративів та при зображенні країни терориста [36].

Матеріали Платформи пам'яті «Меморіал» відіграють вагомую роль у формуванні міжнародного наративу про війну, оскільки на ній накопичено та систематизовано персоналізовані історії жертв, візуальні матеріали, свідчення очевидців і результати незалежних розслідувань. Така форма документування сприяє появі емпатійно забарвленого, але фактично точного дискурсу про злочини. Це дає змогу протидіяти спробам держави-агресора створити альтернативні, пропагандистські інтерпретації подій. Таким чином «Меморіал» є носієм культурної пам'яті, який забезпечує безперервність збору інформації про перебіг війни та закріплює уявлення про масштаби гуманітарних наслідків збройної агресії РФ на території України.

Також зазначимо, що Платформа пам'яті виконує функцію правозахисного інструмента. У структурованому вигляді вона акумулює інформацію про типи злочинів, обставини їхнього вчинення та можливих виконавців, що дозволяє правозахисним організаціям використовувати ці матеріали для адвокаційних кампаній, звітів до міжнародних інституцій та ініціювання розслідувань. Публічно доступний архів сприяє зміцненню культури свідчення та підтримує механізми переходу від індивідуальної травми до суспільного визнання злочинів. Уніфікований формат збереження даних, наявність візуальних і текстових підтверджень, а також верифікаційні процедури сприяють використанню цих матеріалів як додаткових доказів у

кримінальних провадженнях в Україні та міжнародних юрисдикціях, включно з Міжнародним кримінальним судом [5].

Соціокомунікаційні засоби усунення імперських наративів в умовах російсько-української війни можна розглядати на прикладі української аналітичної документалістики, зокрема проєктів Docudays UA, авторського документального циклу Барчук «Остання війна» та документального циклу «Велика російська брехня» на «Суспільне Культура». Феномен документалістики варто розглядати у дискурсі комеморативних, дослідницьких проєктів, стратегій пам'ятання та суспільного обговорення важливих подій в історії України на противагу мок'юментарі, тобто псевдодokumentалістики як національного, так і російського кіновиробництва. Аналітична кінодокументалістика фокусується на рефлексіях та експертних дискусіях навколо концептів нескореності, темах культури і деколонізації, майбутнього миру та безпеки, світу без Росії, заклику до світу дізнатися більше про українську історію, російську агресію в ній, причини війни, історичну пам'ять, постійні ворожі намагання змінювати її та переписувати, циклічність історії, світовий досвід воєнних конфліктів, нацидентифікаційні практики, громадянську відповідальність, смислові маркери когнітивної окупації та колонізації України Росією. Для виокремлення соціокомунікаційних інструментів аналітичної документалістики у контексті наративного регулювання російських імперських наративів у національному інформаційному просторі Ковпак В. А. та Лебідь Н. М. застосували текстуальний аналіз синтагматичних та парадигматичних способів генерування значень російських імперських наративів в умовах російсько-української війни [31].

У сучасних наукових дослідженнях питання колабораціонізму розглядається як складне соціально-політичне та морально-етичне явище, що набуває нових форм в умовах російсько-української війни. Особливу увагу варто приділяти феномену освітнього індивідуального колабораціонізму, його причинам і проявам у контексті воєнного стану. Проблематика

пособництва в українських медіа постає як багатоаспектний феномен, зумовлений тривалістю війни, недостатньою активністю профільних державних інституцій, зокрема Міністерства освіти і науки, а також недосконалістю судової практики та правового регулювання, що визначають умови й мотивацію співпраці з окупаційною владою. Профільні медіа рідко звертаються до теми колабораціонізму в освіті, натомість нерідко зосереджуються на створенні контрпропагандистських наративів через сторітелінгові матеріали, у яких підкреслюється героїзм українських педагогів, що залишаються прикладом патріотизму та професійної відданості. Водночас загальнополітичні видання приділяють більше уваги різним аспектам проблеми співпраці з окупантом у сфері освіти, подаючи її в інформаційних та аналітичних жанрах. Така медійна практика виконує просвітницьку, адвокаційну, превентивну та критичну функції, сприяючи формуванню суспільної чутливості до проявів колабораціонізму та запобіганню його поширенню [29].

Формування громадської думки в новинах періоду російсько-української війни, виявлення основних тенденцій, стратегій та механізмів впливу медіа на суспільну свідомість потребує комплексного аналізу усіх процесів. Сучасні дослідження потребують критичного аналізу теоретичних підходів до вивчення феномена громадської думки та визначення її ролі у суспільстві, особливо в умовах війни та інформаційних протистоянь. Основними стратегіями легітимації та делегітимації, що застосовуються у медійних текстах воєнної тематики, зокрема через використання емоційних маркерів, фреймів і наративних конструкцій є комунікативні прийоми, за допомогою яких медіа формують або навпаки підважують суспільну довіру до певних суб'єктів, подій чи дій, пов'язаних із війною. Легітимаційні стратегії спрямовані на створення позитивного образу сторони конфлікту шляхом апеляції до моральних цінностей. Натомість делегітимаційні стратегії виконують протилежну функцію — дискредитують опонента через моральне осудження, емоційне маркування. Використання методів контент

аналізу та дискурс-аналізу дає змогу простежити вплив емоційного дискурсу на формування громадської думки щодо перебігу збройного конфлікту та його можливих шляхів врегулювання [10].

Водночас у контексті діяльності правозахисних організацій спостерігається часте використання журналістських публікацій як додаткових джерел доказів та наведення аргументів у суді. Вони допомагають ідентифікувати випадки порушення прав людини, які надалі перевіряються та нерідко підтверджуються. Таким чином медіаматеріали служать основою для інформаційних кампаній на міжнародному рівні, посилюючи тиск на агресора, а також допомагають створювати бази даних про жертв, зниклих безвісти та військовополонених. Журналісти фактично є першою лінією моніторингу, яка передає дані правозахисним структурам. Деякі матеріали можуть міститися у звітах міжнародних організацій, які надалі подають до судових інстанцій.

Медіапроект «Розплата» завдяки уніфікованому поданню інформації виконує функцію інструмента національної пам'яті та зміцнює колективне розуміння масштабу злочинів, скоєних армією РФ проти цивільного населення й об'єктів критичної інфраструктури. Платформа «Розплата» відповідає ключовим етичним принципам збереження чутливих даних, визначеним міжнародними організаціями, що дозволяє використовувати зібрані матеріали у правозахисних звітах, моніторингових дослідженнях і в адвокаційних кампаніях. «Розплата» також забезпечує стандартизований формат опису злочинів (тип, місце, орієнтовний час, можливі виконавці), що дає змогу правозахисним організаціям інтегрувати ці дані у свої реєстри та аналітичні платформи. Таким чином, інформація платформою функціонує як елемент правозахисної інфраструктури, спрямованої на системне документування шкоди [2].

Аналізувати українську правозахисну журналістику у контексті російсько-української війни та створення інформаційного продукту можна у форматі телепрограми про роботу адвокаційних журналістів в Україні.

Систематизація наукових підходів до визначення сутності, завдань та ціннісних орієнтирів правозахисної журналістики, а також узагальнення документальних матеріалів відображають сучасний стан і роль цього напрямку в Україні, зокрема в контексті новин пов'язаних з тимчасово окупованим Кримом. Безбородько Ю. О. розробила відеопроєкт і сценарій пілотного випуску програми «Злочини Росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова», який спирається на попередньо створені телевізійні сюжети, розміщені на платформах ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» та телеканалах Freedom, UATV English і UATV Arabic на основі аналітичних і практичних матеріалів. Це демонструє те, що основний акцент у правозахисній журналістиці зосереджується на захисті та контролі за дотриманням прав і свобод людини, а також на інформаційній підтримці боротьби за реалізацію цих прав у суспільстві. До фундаментальних цінностей, які становлять основу цього напрямку, належать свобода, гідність, справедливість і рівність, а серед ключових прав, що підлягають захисту, виділяються право на життя, освіту та медичну допомогу. Водночас основними завданнями правозахисної журналістики можна визначити підвищення рівня обізнаності населення щодо проблем прав людини, боротьбу з дискримінацією, підвищення чутливості медіа до питань соціальної нерівності та захисту вразливих груп, а також дотримання журналістських стандартів у сфері етичного висвітлення тем, пов'язаних із правозахисною діяльністю [9].

Під час гібридної війни перед інформаційною безпекою України постають нові виклики та потреба у зміцненні стратегічних комунікацій, кіберзахисті та ефективній взаємодії державних структур з медіа та суспільством. У гібридній війні бойові дії відходять на другий план, а ключовим інструментом стають інформаційні та психологічні операції. З 2014 року Росія застосовує інформаційно-психологічний вплив, кібератаки, дезінформацію, прагнучи деморалізувати суспільство та знищити ідентичність українців. Щоб захистити Україну від постійних інформаційних

атак з боку РФ, необхідно створити комплексну систему кібербезпеки. Важливо розвивати стратегічні комунікації, кризові медіаплатформи, а також формувати державну політику, спрямовану на збереження національної ідентичності та правопорядку [38].

За часів гібридної війни ключову роль відігравала інформаційна агресія, як наслідок журналісти-міжнародники опинилися під особливим тиском, адже формують образ України у світі. Систематичне використання дезінформації та психологічних впливів для досягнення політичних та воєнних цілей у наш час еволюціонувало від класичної пропаганди до застосування цифрових технологій та кібератак. Формами інформаційної агресії РФ, спрямованих проти українських журналістів-міжнародників, є такі як фейкові новини, політична та економічна маніпуляції, хакерські атаки, пропаганда через медіа, соціальні мережі та алгоритми платформ. Щоб вдало протидіяти дезінформації важливо бути медіаграмотним, володіти навичками фактчекінгу, стратегічними комунікаціями та мати співпрацю з міжнародними структурами – це ключ до захисту інформаційного простору України. Таким чином це можна вважати стратегією протидії інформаційній агресії [60].

У межах вітчизняного наукового дискурсу особливе місце посідають дослідження, присвячені аналізу того, як українські та зарубіжні медіа репрезентують війну в Україні. Зокрема у працях Лазаревої М. А. розглянуто специфіку висвітлення українсько-російської війни в інформаційному просторі різних країн, узагальнено теоретичні підходи до визначення ролі медіа у формуванні громадської думки в умовах воєнного стану та застосовано методи контент-аналізу й порівняльного аналізу для виявлення ключових тенденцій у поданні воєнної тематики. Результати дослідження засвідчують, що українські медіа переважно зосереджуються на емоційному, патріотичному та мобілізаційному аспектах війни, сприяючи консолідації суспільства, тоді як зарубіжні видання демонструють більш аналітичний підхід, розглядаючи події крізь призму глобальної політики, міжнародних

відносин і безпекових викликів. Виявлені відмінності у риторичі, фреймінгу та доборі тематичних акцентів впливають на характер формування громадської думки як усередині України, так і за її межами [35].

Все таки основними викликами в інформаційному просторі держави є питання забезпечення комунікації з певними категоріями населення та доступ до достовірних, перевірених джерел. Для цього потрібно подолати актуальні виклики у сфері інформаційної безпеки, спрямовані на зміцнення суспільної довіри й ефективність інформаційної політики. Способами подолання наявних викликів та загроз є розвиток медіаграмотності населення, активізація боротьби з кібернетичними атаками й фейками, удосконалення законодавчої бази, підтримка незалежних медіа, а також підвищення якості контенту офіційних джерел інформації. Забезпечення інформаційної безпеки регулюється документальною базою. Особливе місце у сфері інформаційної безпеки посідають офіційні медіа, які повинні бути джерелом правдивої інформації для громадян. У цьому контексті питання довіри до офіційних медіа є важливим, оскільки це безпосередньо впливає на рівень інформаційної стійкості суспільства. Матвієнків С. та Пучко Я. зробили статистичний аналіз довіри населення до медіапродукту, який транслює національний телемарафон «Єдині новини». Як висновок, незважаючи на високий рівень довіри до національного телемарафону, є думки про нього як про монополізований інформаційний ресурс та виникає потреба в переформатуванні системи роботи телемарафону [37].

Журналістські матеріали відіграють вагомую роль у формуванні наративу про війну, а також документування наслідків війни стає елементом доповнення доказової бази для правозахисної та судової практики не тільки на державному, але й на міжнародному рівні. Такі матеріали використовують для привернення уваги до проблем та як додаткові свідчення у судах. Водночас важливим аспектом цього є дотримання журналістських стандартів, щоб тексти, аудіо та фото, створені медіа могли повноцінно виконувати функцію архівування. Це надалі допоможе розвинути культуру

суспільної пам'яті про злочини, вчинені російськими військами на території України. Таким чином журналістика в умовах війни є інструментом правосуддя та захисту прав людини, що інтегрується у міжнародно-правовий простір.

3.2. Етичні дилеми у роботі фіксерів

У журналістській діяльності у період воєнного часу медійники нерідко стикаються з етичними дилемами. Іноді доводиться лавірувати між безпекою спікерів та об'єктивністю подання інформації: фіксер може знати деталі, за допомогою яких матеріал буде точнішим, але водночас це може завдати шкоди людям, які давали інтерв'ю – цивільним або військовим. Тому перед журналістом постає задача приховати деталі (місце розташування будь-чого, назву населеного пункту тощо) заради безпеки людей. За професійними стандартами це може бути негрубе порушення, втім дотримання будь-якого стандарту та редакційної вимоги не варте людського життя. Тобто завдання журналіста або фіксерів полягає в униканні розголошення деталей, які можуть призвести до ризику. Окрім цього слід врахувати питання щодо безпечного пересування самого журналіста, адже він може опинитися у зоні підвищеного ризику внаслідок того, що висвітлює медіа. Варто підкреслити, що роль фіксерів часто залишається невидимою, тобто без політичного або професійного визнання, і через це їхня безпека та видимість часто ігноруються, що створює додаткові етичні вимоги до медіа-організацій. Plaut S. та Klein P. вважають, що фіксери часто працюють «у тіні», а їхній внесок не завжди визнається. Відповідно громадськість не знає, хто саме допомагав створити матеріал, і це створює проблему прозорості та відповідальності. Також неабиякої уваги потребує той факт, що в умовах конфліктних зон фіксери піддаються значному ризику: викраденням, смертям та переслідуванням. Коли журналіст не прислуховується до оцінки ризику від фіксерів, це нерідко призводить до серйозних наслідків. У дослідженні окреслено асиметричність у відносинах між іноземним журналістом і

місцевим фіксером, оскільки нерідко фіксеру не надається належне визнання (авторство, кредит) або його безпека не розглядається як пріоритет. Тому у контексті журналістики в умовах збройного конфлікту етична дилема конфіденційності та захисту джерел має необхідність у ретельній оцінці ризиків для джерел і фіксерів; у створенні механізмів захисту їхніх даних та безпеки; прозорого підходу до відносин з джерелами і фіксерами та дотримання балансу між публічним інтересом і безпекою особи, що надає інформацію [3]. Таким чином відчувається тонка грань між важливістю етичної складової та фізичної. Компонент етики важко враховувати під час роботи у зоні бойових дій або на прифронтовій території, проте фіксер має дбати про фізичний і моральний стан та усвідомлювати наслідки.

Журналістський обов'язок як невід'ємна складова професійної етики має спиратися на деонтологію. Вона є самостійним розділом журналістської етики, спрямованим на вивчення питань професійного обов'язку, персональної відповідальності журналіста та етичних орієнтирів професії. На основі аналізу сучасного стану українського медіапростору можна ідентифікувати ключові деонтологічні виклики, дилеми та тенденції, зокрема протидію інформаційній агресії, необхідність дотримання професійних стандартів, верифікацію фактів, служіння суспільним інтересам, свободу вибору та дій, відповідальність поширювача інформації, а також розвиток медіаграмотності. В українській науковій парадигмі проблематика журналістської деонтології досі не мала комплексного теоретичного опрацювання, тоді як у зарубіжній традиції вона тісно пов'язана з професійною етикою. Таким чином розвиток інформатизації суспільства і гібридний характер інформаційної війни вимагають від журналіста глибокого усвідомлення етичної місії. Деонтологія, як внутрішньорегулятивний механізм професії, забезпечує баланс між правом на свободу слова та суспільною відповідальністю [50].

Ще однією з дилем є те, що іноді на одні ваги ставиться лояльність до журналіста і відповідальність перед суспільством. Оскільки, працюючи за

стандартами, медійники намагаються бути оперативними у поданні фактів, втім «резонансні» події не варто поспішати публікувати в мережі. Тому саме у швидкозмінному цифровому медіа-ландшафті журналісти дедалі частіше стикаються з моральними дилемами, які кидають виклик традиційним етичним межам. Gunarathne N. дослідив як журналісти Шрі-Ланки орієнтуються у конкуруючих вимогах, пов'язаних з розголошенням правди, конфіденційністю та суспільними інтересами. Його дослідження спирається на напівструктуровані інтерв'ю з професійними журналістами та огляд інституційних документів та етичних кодексів. Як висновок можна зазначити, що виявлено постійну напругу між потребою в точності та тиском на негайність у цифровій журналістиці, що посилюється неоднозначними редакційними рекомендаціями та слабким дотриманням етичних стандартів. Журналісти часто покладаються на особисте судження для вирішення дилем, особливо у ситуаціях, коли професійна етика та очікування редакції суперечать один одному [2]. Маючи доступ до сенсаційних матеріалів, фіксер має розуміти, що, у першу чергу, це може поставити під загрозу життя місцевих або створити викривлений образ подій. Фіксер зважає на актуальність та встановлює пріоритетність під час роботи. До прикладу, журналісти «Суспільне Миколаїв», працюючи на місці «прильоту», показують наслідки руйнувань. Вони усвідомлено уникають адресних планів, адрес та інших деталей під час зйомки, щоб не допомогти ворогу корегувати вогонь. Інформація подається відповідально та без яскравого емоційного забарвлення. Водночас медійники проєкту «Russia's War Crimes» для зменшення рівня фізичної небезпеки під час збору оперативної та цінної інформації для українських та іноземних структур співпрацюють з правоохоронними органами. Переважно з поліцією та СБУ, оскільки фіксер завжди опиняється між двома ризиками: недооцінити загрозу фізичної розправи чи переслідування свідка; або, навпаки, не задокументувати важливий епізод через надмірну обережність. Таким чином, фіксери змушені балансувати між оперативністю збору доказів та необхідністю забезпечити

максимальний рівень безпеки всіх учасників процесу. Тому співпраця з правоохоронними органами мінімізує ці ризики [1].

Іншою етичною дилемою є питання про те, чи можна співпереживати героям власних матеріалів. Найчастіше про це доводиться розмірковувати кореспондентам регіонального медіа «Суспільне Миколаїв». Професія журналіста зобов'язує його дистанціюватися від людських історій, абстрагуватися та не переймати чужого досвіду у своє життя. Тобто треба бути беземоційним щодо того, що відбувається. Водночас присутній людський фактор, коли журналіст у роботі «перемикається» з робочого стану у стан, у якому може співпереживати, перейматися людським горем та ненавмисне порівнювати своє життя та життя спікера. На прикладах матеріалів Суспільного відстежується, що найчастіше ця проблема виникає під час висвітлення історії людей, які пережили окупацію, потрапляли під російські обстріли, втратили рідних або житло тощо. Журналісти Суспільного намагаються балансувати між дистанціюванням та співпереживанням. Зокрема під час зйомки, розмов поза кадром спілкуються з людьми, висловлюють слова підтримки, проте у відеоматеріалах відсутні емоції від автора. Це відповідає журналістським стандартам та редакційним засадам медіа.

Якщо фіксер знав людину особисто до того, як вона отримала травматичний досвід, то з такою категорією історій працювати морально складніше. Відбувається процес порівняння, пошук спогадів із «того» періоду життя, через що стає важче зберегти професійну відстороненість у матеріалі [4].

Водночас Zelizer В. аналізує, як журналісти осмислюють свій досвід особливо під час криз і конфліктів, їхнє емоційне залучення у процес репортажу – коли репортер водночас спостерігач, свідок і людина, яка переживає подію, що створює сильну етичну напругу між дистанцією та емпатією. Поняття «пам'яттєва робота журналістики» ґрунтується на процесі створення колективної пам'яті через медійні тексти. Журналісти у таких

ситуаціях не є нейтральними спостерігачами, а вимушено стають учасниками події, навіть якщо не прагнуть цього. Це породжує кілька етичних дилем, зокрема «дистанція чи емпатія»: коли репортер повинен залишатися об'єктивним, але повна емоційна відстороненість неможлива. Війна викликає співчуття, страх чи навіть провину. Надмірна емпатія може перетворити журналіста на активіста, а надмірна дистанція – на циніка. Також постає дилема щодо свідчення травми, оскільки журналісти, фіксуючи людські страждання, стають посередниками між травмою і публікою. Вони не просто «інформують», а транслюють досвід болю, що викликає питання етичного використання цих зображень і текстів. Відповідно до цього роль «морального свідка» приживається до журналіста, адже він бачить жах війни та несе моральну відповідальність за те, як він показує реальність. Це етичний вибір: що саме включити у матеріал, які деталі опустити, яким тоном говорити про смерть та руйнування. Як наслідок роботи журналіста або фіксера з чутливими темами є посттравматичний аспект, оскільки журналісти переживають вторинну травматизацію. Ця проблема майже не обговорюється у професійних спільнотах, що теж є етичним викликом у контексті підтримки медійників [5].

Ще однією етичною дилемою є: як те чи інше медіа сприймають громадяни. Зокрема питання незалежності. На прикладі «Суспільне Миколаїв» як державного мовника у регіоні, можна побачити дотримання стандарту незалежності ні від кого та ні від чого. Журналіст бере відповідальність за власні матеріали, збираючи факти від різних джерел інформації. Суспільне дотримується патріотичного тону попри ситуацію в країні, щоб не дестабілізувати соціум. Втім також є інші регіональні медіа, які не керуються принципами незалежності та незаангажованості. Вони нехтують репутацією, встановлюючи для кожного матеріалу власні рамки цензури, яка змінюється залежно від ситуації. Тим самим відбувається процес замовчування фактажу, який потенційно може вплинути на подальшу долю громадськості.

Наступною дилемою є етика репрезентації. Різниця між вимогами до роботи фіксерів та журналістів у даному випадку дуже відрізняється. Оскільки перший передає точну картинку події, а журналіст створює сюжет, у якому картинка може бути видозмінена залежно від викладених ним фактів та наявного відеоряду. Також фіксер часто стає «невидимим героєм»: він домовляється із військовими, водіями, спілкується з місцевими та залишається жити у небезпечному середовищі. Тобто робота вимагає ретельності та уваги до деталей, це є обґрунтуванням його тривалого перебування у зоні ризику. Водночас журналіст – людина, яка створює новинний продукт, тому час його перебування у небезпеці значно менший, він не прив'язаний до локації та має змогу виїхати додому. Залишається дилема щодо балансування власного життя та допомоги іншим у висвітленні війни. З одного боку, журналіст виконує суспільно значущу місію – інформує громадськість, документує воєнні злочини, привертає увагу до людських страждань і сприяє мобілізації світової спільноти. З іншого боку, така діяльність неминуче пов'язана з ризиком для життя, психологічним виснаженням і моральними травмами. Балансування між особистою безпекою та професійним обов'язком нерідко перетворюється на внутрішній конфлікт. Зокрема на той, чи може медійник відмовитися від небезпечного завдання, якщо це означає втрату важливого свідчення; чи може він зберігати дистанцію, коли бачить людські страждання, не втручаючись безпосередньо. Ця дилема виходить за межі професійної етики й торкається глибинних питань людяності, емпатії та відповідальності.

Окремою дилемою постають етичні аспекти драматизації соціально-чутливих тем у медіа та вплив цього прийому на сприйняття аудиторією суспільно значущих проблем. Адвокаційна журналістика сповнена функціональними межами, інструментарієм та ціннісними орієнтирами у сучасному інформаційному полі, а то особливої уваги потребує аналіз драматизації як комунікативного механізму, що водночас посилює емоційний вплив журналістського матеріалу та породжує ризики маніпулятивного впливу. Постають і етичні дилеми використання емоційних і візуальних

засобів у соціальній журналістиці, які мають передати емоцію та все, що навколо, але при цьому не завдати шкоди аудиторії чи глядачам. Пукас В. Є. представила творчий проєкт – візуально-аналітичну платформу CNTXT_UA (Instagram), покликану пояснювати складні соціальні, політичні й культурні процеси у доступній формі. Проєкт поєднує фактологічний аналіз, іронічну подачу та засоби сучасної візуальної журналістики, демонструючи етичні принципи адвокаційного висвітлення без маніпулятивного драматизму. Отже ефективність адвокаційних медіапроєктів залежить від етичного балансу між емоційним впливом і достовірністю інформації. Це підкреслюється необхідністю розроблення етичних стандартів драматизації у медіапрактиках як умови підвищення довіри до соціальної журналістики та розвитку критичного мислення аудиторії [45].

Журналістська діяльність у воєнний час – це професійний виклик, а й поле постійних етичних випробувань. У контексті сучасних збройних конфліктів журналіст та фіксер перебувають у подвійній ролі – спостерігачів і учасників подій, що зумовлює необхідність одночасного дотримання професійних стандартів та забезпечення безпеки всіх сторін. Ключовими дилемами є баланс між правом суспільства на отримання інформації та захистом життя та здоров'я джерел; дотримання професійної деонтології – протистояння маніпуляціям, підриву довіри до медіа; дилема між оперативністю та точністю; дилема щодо емоційного залучення фіксера у історії людей, що пережили біль та горе втрати; дилема між аналітичним змістом і суспільною відповідальністю. Сучасні дослідження медіаетики демонструють важливість підтримання балансу на рівні інституційного та психологічного захисту журналістів. Тому етичні дилеми журналістики в умовах війни охоплюють комплекс моральних, професійних і психологічних викликів. Вони потребують системного осмислення, удосконалення етичних стандартів, створення безпечних умов для фіксерів та репортерів, а також розвитку внутрішньої деонтологічної культури в медіасередовищі. У цьому контексті журналістика постає як форма моральної відповідальності перед

суспільством. Тільки за таких умов журналістика може залишатися одночасно гуманною та професійною, не руйнуючи особистість тих, хто несе світові правду про війну та воєнні злочини.

3.3. Вплив української журналістики на міжнародну підтримку та дипломатичний тиск

Українська журналістика відіграє вагомий роль у світовому масиві інформації. Вона має вплив на міжнародну підтримку та дипломатичний тиск, зокрема в умовах воєнного періоду, який триває в державі від 2014 року донині. Саме завдяки активній роботі українських журналістів, фіксерів, незалежних редакцій та документалістів відбувається трансформація інформаційного простору, де Україна постає суб'єктом глобальної комунікації. Журналісти, висвітлюючи воєнні злочини, гуманітарні катастрофи та героїчний спротив, створюють потужний емоційний і фактологічний наратив, який впливає на громадську думку за кордоном. Це сприяє зростанню симпатії до України та підтримці її боротьби за суверенітет. Таким чином українські журналісти виконують функцію «моральних послів», які пояснюють світові сенси українського спротиву.

Два медіапроекти «Свідок» та «Розплата» відіграють ключову роль у формуванні міжнародного дискурсу щодо російської агресії проти України. Вони забезпечують належний рівень документування воєнних злочинів і створюють доказову базу, яка має безпосередній вплив на зовнішньополітичні процеси. Обидві платформи забезпечують високу якість первинних доказових матеріалів, що дозволяє міжнародним організаціям—таким як ООН, ОБСЄ, Міжнародний кримінальний суд – посилатися на зібрані свідчення як на достовірні джерела під час підготовки звітів і резолюцій. Регулярне включення цих даних до аналітичних документів міжнародних інституцій сприяє формуванню політичного консенсусу щодо необхідності посилення санкцій та інших форм тиску на РФ. Наприклад, матеріали, оприлюднені платформами, були використані в комунікаціях Європейської служби зовнішніх дій та

парламентських комітетів країн ЄС під час обговорення чергових пакетів санкцій, спрямованих на відповідальних за воєнні злочини. Також ці проекти виконують функцію інформаційної легітимації зовнішньої політики України, надаючи міжнародним партнерам структуровану, перевірену та етично зібрану інформацію. Це дозволяє державам-партнерам аргументувати продовження військової, гуманітарної та фінансової підтримки України на основі об'єктивних даних про масштаб злочинів та гуманітарну ситуацію. Завдяки співпраці з міжнародними правозахисними організаціями (Human Rights Watch, Amnesty International, Center for Civilians in Conflict тощо) платформи створюють транснаціональні коаліції, що підсилюють глобальну адвокацію.

Матеріали «Свідка» та «Розплати» використовуються у кампаніях, спрямованих на визнання дій РФ геноцидом, на підтримку створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії, а також на лобіювання механізмів репарацій. Власне прямий вплив на дипломатичний тиск проявляється через публічний ефект – широке міжнародне висвітлення зібраних свідчень у світових медіа. Наприклад, публікації на основі матеріалів, створених на платформах, регулярно з'являються у виданнях «The Guardian», «The Washington Post», «Der Spiegel», «Le Monde», що формує емоційно та фактологічно вмотивовану підтримку України серед громадськості та політичних еліт демократичних країн. Ці медіапроекти сприяють створенню інституціональних механізмів довгострокового тиску. На підставі їхніх даних формуються санкційні списки, подаються міждержавні позови, а також здійснюється моніторинг виконання міжнародних юридичних зобов'язань. Зокрема, зібрані свідчення використовуються як частина матеріалів у справах України проти РФ у Міжнародному суді ООН та Європейському суді з прав людини. Через поєднання юридичної валідності, медійної взаємодії та глобальної адвокації ці ініціативи забезпечують реальний вплив на зовнішньополітичні рішення держав-партнерів та міжнародних організацій [3; 2].

На думку Roudakova N.: «медіа в умовах війни стають каналом культурного перекладу, через який міжнародна спільнота сприймає моральні виміри конфлікту» [4]. Тобто журналісти не просто передають факти, а перекладають досвід війни з однієї культурної, емоційної та ціннісної системи в іншу. Тим самим медіа допомагають світу зрозуміти війну «по-українськи» – як людську трагедію, моральний вибір, боротьбу добра і зла, правди і брехні. Між українським досвідом війни та західним баченням ситуації медіа постають посередником між культурними світоглядами, тому що те, що для українців очевидно (до прикладу, геноцид, окупація), для іноземної аудиторії може бути абстрактним та незрозумілим. Тому журналісти трактують ці події у зрозумілий контекст, зокрема через історії, образи, метафори, що викликають емоційний і моральний відгук у читача за кордоном, а також вдаються до порівнянь з іншими війнами, які відбувалися колись на світовій арені. Варто зауважити, що війна – це не зіткнення армій, а зіткнення цінностей: правди і брехні, гуманності та варварства, свободи та диктатури. Своєю діяльністю медійники допомагають світовій спільноті проаналізувати політичну та воєнну ситуацію з різних боків, та власне українські журналісти допомагають оцінити, хто має моральну правоту, через показ реальних людських історій, страждань, допомоги та солідарності. Прикладом можна вважати матеріали про те, як українські лікарі оперують під обстрілами або як цивільні рятують тварин з-під завалів – це не просто «новини», це моральний сигнал світові, щоб він побачив, хто є жертвою, а хто – агресором.

Збройна агресія Російської Федерації проти України стала одним із ключових чинників трансформації міжнародних комунікацій у XXI столітті. Війна спричинила суттєві зміни у глобальному інформаційному просторі, зумовила активізацію дипломатичних ініціатив та переосмислення стратегій інформаційної безпеки на рівні окремих держав і міжнародних інституцій. В умовах гібридної війни міжнародні комунікації набули статусу стратегічного інструменту формування суспільної думки, мобілізації міжнародної спільноти та протидії дезінформаційним впливам. Одним із визначальних наслідків

російської агресії стало посилення ролі медіа у процесі висвітлення воєнних подій та викриття пропагандистських наративів. Західні медіа приділяють значну увагу українському контексту, що сприяє формуванню міжнародної солідарності, підвищенню рівня обізнаності про реальні обставини конфлікту та посиленню дипломатичного й санкційного тиску на державу-агресора. Також особливого значення у сучасних умовах набули соціальні мережі та цифрові платформи, які перетворилися на ефективні канали інформаційної боротьби. Вони забезпечують оперативне поширення достовірної інформації, викриття фейкових повідомлень. Важливим наслідком війни стало також поглиблення співпраці між урядами, міжнародними організаціями та інституціями у сфері стратегічних комунікацій. Європейський Союз, НАТО та Організація Об'єднаних Націй посилили свою комунікаційну активність, спрямовану на підтримку України, протидію дезінформаційним кампаніям і зміцнення інформаційної стійкості. У ширшій перспективі війна зумовила перегляд підходів до інформаційної безпеки, що може спричинити структурні зміни у глобальній системі міжнародних комунікацій [27].

Також дипломатичний тиск підсилюється завдяки впливу медіа. Зокрема систематичне висвітлення воєнних злочинів армії РФ, руйнувань цивільної інфраструктури та порушень прав людини сприяє створенню тиску на міжнародні організації та уряди інших країн. Наприклад, публікації та репортажі українських журналістів часто стають джерелом для ООН, Amnesty International, Human Rights Watch і Міжнародного кримінального суду. Про те, як міжнародні медіа інтерпретують події російсько-української війни протягом 2022 року можна розглядати з урахуванням трьох основних аспектів. Зокрема, які лінгвістичні конструкції, фрейми та семантичні акценти використовують іноземні медіа для опису конфлікту; яку мають тенденцію дискурси, що формують сприйняття війни на міжнародному рівні, включно з темами, ключовими термінами та сюжетами, на яких роблять акцент або, навпаки, приглушують; як впливають іноземні медіарепрезентації на

формування глобальної громадської думки про війну, а також на зміни в наративах та сюжетному спектрі міжнародного інформаційного поля [34].

Від початку повномасштабного вторгнення Україна все частіше перебуває «на порядку денному» для країн Західної Європи. На те, як тема України представлена у західноєвропейських медіа необхідно аналізувати на геополітичному, інформаційному та медійному вимірах щодо змін сприйняття держави у інших країнах світу. Збройна агресія РФ радикально змінила міжнародне середовище, підвищуючи роль України як ключового геополітичного актора та об'єкта безпекових дискурсів у Європі. Відповідно інтерес до України трансформувався в західноєвропейських медіа, ставлячи її у фокус уваги як важливого партнера, безпекового чинника та символу протистояння агресії. Від 2022 року медіа дедалі частіше висвітлюють український контекст через призму безпеки, гуманітарного стану, прав людини і міжнародної відповідальності. Важливим висновком є те, що трансформація медійного порядку денного супроводжується зростанням міжнародної солідарності, а також посиленням дипломатичного й політичного тиску на РФ з боку західноєвропейських країн [44].

Саме завдяки реалізації незалежних проєктів посилюється присутність української проблематики в західних медіа. Зокрема через регулярні репортажі, документальні матеріали та інтенсивну взаємодію з іноземними редакціями. Це також впливає на формування «порядку денного» для політиків та громадськості в інших країнах, що підвищує політичну вразливість держав-партнерів до вимог підтримки України (санкції, зброя, гуманітарна допомога тощо). Поточна політика Росії щодо України є прикладом регіоналізації та ретериторіалізації, що ґрунтуються виключно на геополітичних міркуваннях. Кремль використовує різні «маркери» та інструменти для зміни української регіональної ідентичності. Поширення кремлівських наративів у медіа є інструментом легітимізації війни про України та маніпуляцією свідомості громадян в обох країнах. Brusylovska у дослідженні спирається на методологію регіональних досліджень та дискурс-

аналізу, який дозволяє перейти від мета-рівня до рівня дискурсивних практик, у яких риторика російських чиновників змінює регіональну ідентичність сусідніх країн. Таким чином, починає аргументацію щодо того, чи є місце для критичного мислення в російських медіа. Затим визначає та описує ключові наративи Кремля, представлені в російських медіа щодо «спеціальної операції» в Україні у 2022 році. Риторичу російських посадовців, яку широко поширюють російські медіа, слід сприймати як інструмент, який Кремль свідомо використовує для переформатування як російської, так і української регіональної ідентичності. Перехід від «Україна програє війну» до «Росія воює із Заходом», щоб врятувати українців та захистити Росію, її ідентичність і навіть її цивілізацію, а також запровадження спеціального глосарію можуть бути використані для ретериторіалізації, яка дозволить змінити існуючий геополітичний простір [1].

Медіадипломатію можна вважати своєрідним інструментом впливу, оскільки українські медіа фактично стали частиною системи публічної дипломатії. Через співпрацю з іноземними редакціями формується спільний наратив, який протидіє російській пропаганді та зміцнює інформаційний фронт союзників. Таким чином журналістика відіграє роль «агента» комунікативного впливу, тому українські медіа доносять правду про війну на державному та світовому рівні.

Водночас мас-медійні наративи західного світу у сприйнятті російсько-української війни перебувають у стані кризи. Це спостерігається у формулюваннях, що відповідають комунікативним стратегіям російської пропаганди та засвідчує нерозуміння історичного контексту подій, зокрема перебігу воєнних дій та прогнозів щодо подальшого їхнього розгортання. Увага дослідників та дослідниць до цього феномену у світовій медіареальності зростає на тлі повідомлень про інформаційні атаки РФ проти США та країн Європейського Союзу, а також з усвідомлення геноциду українців, що триває у реальному часі. У журналістичнознавстві цю проблему намагалися розв'язати через критику російської пропаганди, а також завдяки висвітленню і

спростуванню фейкових повідомлень. Втім у такому підході не враховано ще одного важливого фактору: західна мас-медійна спільнота має застарілі стереотипні уявлення про історичні відносини України та РФ, та нерідко ці стереотипні уявлення є продуктом власного імперіалістичного минулого цих країн. Щоб зрозуміти як у західних медіа репрезентують обставини російсько-української війни, необхідно систематизувати основні когнітивні пастки, оскільки упорядкування хибних наративів спирається як на академічні розвідки здійсненні з початку російської збройної агресії у 2014 році, так і на журналістські аналітичні матеріали. Найкращою стратегією, яка сприятиме медіарефлексії західних еліт на власну кризу наративів може бути «стратегія визнання помилок». Представники західних спільнот, зокрема медіа, мають усвідомлювати, що зміщення журналістської та наукової уваги на вразливість громадян РФ від державної антиукраїнської пропаганди знижує розуміння їхньої колективної відповідальності за війну проти України [7].

У XXI столітті традиційні та новітні медіа також відіграють невід'ємну та вирішальну роль у розвитку та врегулюванні міжнародних конфліктів. Зокрема цей вплив є значним та різноплановим. Висвітлюючи інформацію, медіа можуть стати стороною конфлікту і впливати на його перебіг. Особливістю сучасних міжнародних відносин є зростання ролі медіа у дипломатії як інструменту зовнішньої політики. Оскільки сучасні міжнародні конфлікти мають гібридний характер, тобто військові та воєнні дії супроводжуються інтенсивною інформаційною кампанією. Так званий «ефект CNN» доводить, що міжнародні медіа мають потенціал впливати на уряди та міжнародні організації, а також на формування порядку денного у політиці. Варто відзначити, що роль медіа у міжнародних конфліктах є неоднозначною і може мати різне спрямування. Під час конфлікту надання достовірної інформації має вирішальне значення, а її часто буває важко забезпечити. Отже медіа виконують роль постачальника та інтерпретатора інформації; виступають у ролі третьої сторони, яка забезпечує зворотній зв'язок з громадськістю щодо певних проблем. Медіа можуть виступати у ролі арбітра,

який визначає порядок денний, а також мають вплив на політиків та є інструментом, за допомогою якого політики доносять свої ідеї. Іноді медіа використовують для висвітлення дипломатичних ініціатив і передачі повідомлень між сторонами конфлікту, та тим самим можуть допомогти налагодити мости комунікації між «ворогами» і зміцнити довіру, необхідну для початку переговорів [32].

Також медіа неабияк впливають на ухвалення політичних рішень. До прикладу, деякі журналістські розслідування, зокрема публікації медіа «The Kyiv Independent», «Суспільного», «Bihus.info» та «Hromadske» стали основою для міжнародних резолюцій, санкцій і рішень щодо воєнних злочинів. Це означає, що українські медіа демонструють залученість дипломатії «знизу», тобто через журналістику громадський тиск впливає на міждержавні переговори та рішення. Крім політичного ефекту, українська журналістика формує глобальну моральну рамку. Тобто війна в Україні подається як боротьба за демократичні цінності, свободу слова і права людини. Це сприяє довгостроковому посиленню м'якої сили України у світі. Таким чином українська журналістика діє як мультифункціональний механізм впливу на міжнародну політику. Саме медіа спонукають до формування сприятливих умов для мобілізації громадської думки та урядових рішень. А юридична та політична основа санкцій та міжнародного тиску формується через документування і цифрові докази воєнних злочинів. Водночас вклад публічної дипломатії обумовлений якістю верифікації даних і здатністю протистояти дезінформаційним кампаніям.

ВИСНОВКИ

Документування воєнних злочинів у журналістиці є ключовим інструментом збереження правди про перебіг збройного конфлікту та захисту прав постраждалих. В умовах повномасштабної війни проти України системний збір, перевірка й архівування свідчень, фото- та відеодоказів забезпечують створення надійної доказової бази, здатної бути використаною у міжнародних юридичних процесах. Журналістські матеріали, зібрані безпосередньо на місцях подій, відіграють важливу роль у фіксації масштабів порушень міжнародного гуманітарного права та сприяють притягненню винних до відповідальності на рівні Міжнародного кримінального суду та інших інституцій. Таким чином, значення журналістського документування виходить за межі інформування, трансформуючись у вагомий елемент глобального правосуддя.

Документування воєнних злочинів ґрунтується на поєднанні норм міжнародного гуманітарного права, національного законодавства та журналістських стандартів. Класифікація воєнних злочинів, визначена Римським статутом та імплементована в українське законодавство, задає чіткі рамки для фіксації злочинів та подальшої юридичної оцінки. У цьому контексті журналіст виступає одним із важливих первинних документаторів доказового матеріалу. Методологія документування воєнних злочинів у журналістиці є комплексною і включає інтерв'ювання свідків, фото- та відеофіксацію, збір супутникових даних, аналіз метаданих, верифікацію матеріалів, використання елементів «OSINT» та цифрової криміналістики. Велику роль відіграє візуалізація, яка виконує одночасно доказову, комунікативну і меморіальну функції, впливає на громадську думку й формує історичну пам'ять.

Розгляд нормативно-правового регулювання діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів показав, що міжнародні та національні акти забезпечують журналістам правовий статус цивільних осіб, водночас накладають обов'язки щодо етичності, безпеки та нерозголошення чутливої

інформації. Попри наявні правові гарантії, реальні умови роботи журналістів у зоні бойових дій залишаються високоризиковими та потребують подальшого вдосконалення законодавчої й інституційної підтримки.

Документування воєнних злочинів передбачає застосування різних форматів подачі матеріалу, серед яких новинні повідомлення, репортажі, лонгріди, документальні спецпроекти. Такі матеріали характеризуються поєднанням фактології та емоційної складової, зумовлених воєнною тематикою. Особливої ваги набуває художній репортаж і документальне кіно, які створюють глибоке емпатичне занурення й розкривають людський вимір війни.

Результати аналізу українських медіапроектів («Розплата», «Меморіал», «Свідок», «Russia's war crimes» та новинне медіа «Суспільне Миколаїв») засвідчили, що журналістика відіграє ключову роль у документуванні злочинів російської армії та формуванні систематизованої бази свідчень. Ці проекти та медіа забезпечують збереження персональних історій, створюють архіви доказових матеріалів, сприяють інформуванню міжнародної спільноти та підтримують роботу правозахисних організацій. Важливо, що участь автора у підготовці матеріалів для цих проектів дозволила відтворити реальні редакційні практики та механізми організації документування.

Журналістські матеріали, присвячені фіксації воєнних злочинів, значно впливають на громадську думку та міжнародний дискурс. Зокрема, медіапроекти «Меморіал», «Розплата», «Свідок» та «Russia's war crimes» перетворили процес створення архівів на інструмент формування глобальної солідарності, дипломатичного тиску та підтримки. Журналістські свідчення активно використовуються у правозахисній, адвокаційній та судовій практиці, зокрема у співпраці з Міжнародним кримінальним судом та міжнародними організаціями. Також журналісти «Меморіалу» передають зібрані дані Службі безпеки України, Національній поліції та Офісу Генпрокурора України для майбутніх судових та дипломатичних процесів.

У роботі медійники «Суспільне Миколаїв» стикаються з низкою етичних викликів, характерних особливостям цієї роботи: ризик повторної травматизації свідків, питання конфіденційності, дилема між суспільним інтересом та безпекою героїв, межі демонстрації насильства та страждань. Журналісти медіапроектів та новинного регіонального медіа, які працюють над збереженням даних про воєнні злочини, притягненням винних до кримінального відповідальності, дотримуються етичних стандартів. Це простежується у якості та професійності поданих матеріалів. В умовах воєнного стану це є ключовою ознакою формування та проявів відповідальної незалежної журналістики.

Можна стверджувати, що документування воєнних злочинів у сучасній українській журналістиці є невід'ємною частиною інформаційного та правового спротиву російській агресії. Журналісти виконують унікальну місію. Вони фіксують правду про війну, зберігають пам'ять про загиблих, забезпечують доказову базу для міжнародного правосуддя і формують наратив, що впливає на глобальну політичну динаміку. Подальший розвиток цієї сфери потребує поглиблення міждисциплінарної співпраці, розширення інструментів верифікації, посилення правового захисту журналістів та створення стійких медіапроектів, здатних забезпечити довготривалу роботу з архівування воєнних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Brusylovska O., Maksymenko I. Analysis of the media discourse on the 2022 war in Ukraine: The case of Russia. Regional Science Policy & Practice. 2023. URL: <https://surl.lu/jbwwyn>
2. Gunarathne N. R. An Analytical Study of Ethical Dilemmas in Journalism: Negotiating Truth, Privacy, and the Public Interest in the Digital Era. University of Sri Jayewardenepura. Sri Lanka. 2025. URL: <https://surl.lt/ardyoy>
3. Plaut S. та Klein P. “Fixing” the Journalist-Fixer Relationship: A Critical Look towards Developing Best Practices in Global Reporting. Canada. 2019. URL: <https://surl.li/qdquvf>
4. Roudakova, N. Losing Pravda: Ethics and the Press in Post-Truth Russia. Cambridge University Press. 2017. URL: <https://surli.cc/ekwbqj>
5. Zelizer B. Journalism’s Memory Work. Journalism Studies. United Kingdom. 2017. URL: <https://surl.li/wjysyx>
6. Академічний тлумачний словник. URL: <https://sum.in.ua/s/zlochyn>
7. Бабенко В. С. Криза мас-медійних наративів західного світу у сприйнятті російсько-української війни. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Київ. 2024. URL: <https://surl.li/pwznaq>
8. Баздирєва Є. О. Регіональне телевізійне мовлення Запоріжжя в період великої війни. Запоріжжя. 2023. URL: <https://surl.lu/vjfolw>
9. Безбородько Ю. О. Роль української правозахисної журналістики у російсько-українській війні. Дніпро. 2023. URL: <https://surl.li/deepfq>
10. Бондар І. В. Формування громадської думки в новинах періоду російсько-української війни. Запоріжжя. 2024. URL: <https://surl.lt/xdqlzh>
11. Букіна Н. В. Воєнний репортаж у сучасних медіа. Наукові записки Інституту журналістики. Київ. 2022. URL: <https://surl.li/vsneug>

- 12.Буленок О. Б. «Невидимі герої»: серія портретних репортажів про інженерів-волонтерів під час повномасштабної війни. Львів. 2024. URL: <https://surl.lu/tkbpct>
- 13.Василенко Д. «Доказ»: документальний фільм про воєнні злочини росіян під час війни РФ проти України. Український католицький університет. Львів. 2024. URL: <https://hdl.handle.net/20.500.14570/5453>
- 14.Василенко М. Журналістське розслідування в умовах воєнного стану. Межі аналітики. Київ. 2023. URL: <https://doi.org/10.15421/292319>
- 15.Василюк А. С. Особливості візуалізації контенту в період російсько-української війни: український та зарубіжний медіадискурс. Національний університет «Острозька академія». Острог. 2023. URL: <https://surl.li/skcxif>
- 16.Волинець Г. М. Збройні конфлікти крізь призму репортажної фотографії. Інститут журналістики. Київ. 2021. URL: <https://surl.li/pqguwg>
- 17.Горова О. Б., Кузнецов В. В., Хойнацька Л. М., Вознюк А. А., Мовчан Р. О., Шаран О. В., Сийпловіч М. В. Правові засади взаємодії військовослужбовців Управління державної охорони України з представниками засобів масової інформації. Ужгород. 2021. URL: <https://surl.li/hlbabt>
18. Гурова В. Ю. Журналістика травми: у контексті російсько-української війни. Миколаїв. 2024. URL: <https://surl.li/lmhurp>
19. Довгань О. О. Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів. Київ. 2024. URL: <https://surl.li/ezdbmp>
- 20.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. Верховна Рада України. URL: <https://surl.li/rllgkl>

21. Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста». Верховна Рада України. 1997. URL: <https://surl.li/jvpnux>
22. Закон України «Про інформацію». Верховна Рада України. 1992. URL: <https://surl.li/ngmtcg>
23. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Верховна Рада України. 2015. URL: <https://surl.li/cbgvli>
24. Звягінцева А. А. Концепт «війна» у сучасних подкастах: формально-змістові характеристики проєктів. Запоріжжя. 2023. URL: <https://surl.li/bqejjp>
25. Інститут масової інформації. Журналістське розслідування. Виступ Ж.-Ф. Дюпак'є. Київ. 2004.
26. Каплуненко В. О. Основні підходи до визначення поняття соціальні медіа (огляд зарубіжних та вітчизняних досліджень). Вінниця. 2020. URL: <https://surl.li/sheuia>
27. Клесовець О. Л. Вплив збройної агресії Росії проти України на міжнародні комунікації. Київський столичний університет ім. Б. Грінченка. 2025. URL: <https://surl.li/wgsoaz>
28. Кобко О. В. Нормативно-правові акти, які визначають гарантії професійної діяльності журналістів в Україні. Київ. 2023.
29. Коваленко А. Ф. Проблеми колабораціонізму та російської пропаганди в освіті на тимчасово окупованих територіях під час російсько-української війни (за матеріалами українських ЗМІ). Одеса. 2023. URL: <https://surl.li/ihlpog>
30. Ковальський Ю. М. Правовий статус жертв війни: вітчизняний та міжнародний досвід врегулювання. Тернопіль. 2019. URL: <https://surl.lu/vsyibp>
31. Ковпак В. А., Лебідь Н. М. Соціокомунікаційні засоби усунення імперських наративів в умовах війни (на прикладі української документалістики). Запоріжжя. 2024. URL: <https://surl.li/cbsdwm>

- 32.к Л. Я., Сенчакевич Н. В. Роль засобів масової інформації у врегулюванні міжнародних конфліктів XXI ст. Одеса. 2023. URL: <https://surl.lt/lauvvq>
- 33.Кримінальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. Стаття №437, № 438. 2001.URL: <https://surl.lt/nhnrhh>
- 34.Кримов В. В. Дискурс російсько-української війни (2022 р.) в іноземній медіасфері. Вінниця. 2023. URL: <https://surl.lt/oskntk>
- 35.Лазарева М. А. Особливості висвітлення теми війни в Україні українськими та зарубіжними ЗМІ: порівняльний аспект. Миколаїв. 2024. URL: <https://surl.li/sxyfbm>
- 36.Лебідь Н. М. Наративи війни в українських ЗМІ в умовах повномасштабного вторгнення Росії. Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. Київ 2022. URL: <https://surl.lu/fjrfbh>
- 37.Матвієнків С., Пучко Я. Російсько-українська війна в інформаційному вимірі: виклики та їх подолання. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ. 2025. URL: <https://surl.li/biskwu>
- 38.МВС, Національна поліція, Державна прикордонна служба. Інформаційна безпека в умовах гібридної війни. Міжнародна науково-практична конференція. Хмельницький. 2017. URL: <https://surl.lu/htxxle>
- 39.Мороз М. І. Мультимедійний репортаж в умовах війни. Запоріжжя. 2024. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/19616>
- 40.Налуцишин В. В., Налуцишин Р. В. Класифікація міжнародних злочинів. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2024.
- 41.Олійник О. В. Інформація в ЗМІ як інструмент формування суспільної думки під час Російсько-Української війни. Полтава. 2025. URL: <https://surl.li/pxqrbj>

- 42.Пахнін М. Л. Кримінологічний захист засобів масової інформації: феноменологія та механізм забезпечення. Харків. 2023. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d127379-9229-491f-b4fc-b70bbe4bf316/content>
- 43.Подобна Є. В. Міста живих, міста мертвих. Історії з війни у Бучі та Ірпені. Національна бібліотека України ім. Вернадського. Харків. 2023. URL: <https://surl.lu/hrmgmn>
- 44.Польщина Д. С. Україна на порядку денному країн західної Європи до та після повномасштабного вторгнення. Одеса. 2024. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/41809>
- 45.Пукас В. Є. Етика та ефективність адвокаційних кампаній: межі драматизації соціальних проблем у журналістиці. Запорізький національний університет. Запоріжжя. 2025. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/26442>
- 46.Пуцята І. С. Інформаційний вплив телеконтенту на психіку глядачів у висвітленні російсько-української війни (на прикладі всеукраїнських каналів). Львів. 2024. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/jul/35340/6_0.pdf
- 47.Пуцята І. С. Тележурналістика під час повномасштабної війни: аналіз контенту українських медіа про російсько-українську війну. Communications and Communicative Technologies. 2024. URL: <https://doi.org/10.15421/292407>
- 48.Резолюція 1738 Безпеки ООН. 2006. URL: [https://docs.un.org/en/S/RES/1738\(2006\)](https://docs.un.org/en/S/RES/1738(2006))
- 49.Римський статут Міжнародного кримінального суду. 1998. Ратифікований в Україні у 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

50. Синчак Б. А. Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції. Сумський державний університет. Суми. 2023. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91306>
51. Скрильник О. О., Слатвицька А. В. Класифікація злочинів у міжнародному праві: теоретико-правовий аспект. 2011. URL: <https://surl.lu/ganugk>
52. Словник української мови. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Том 1-15. 2015-2025. URL: <https://sum20ua.com/?page=0&wordid=1>
53. Соколова М. І. Тема російсько-української війни у сучасній документальній журналістиці. Університет митної справи та фінансів. Дніпро. 2024. URL: <https://surl.li/ijdmns>
54. Суліковська О. Ю. «Не тримбітов єдинов»: цикл репортажів про майстрів музичних інструментів. Український католицький університет. Львів. 2025. URL: <https://hdl.handle.net/20.500.14570/5494>
55. Схаб К. Р. Документальне кіно як засіб репрезентації української стійкості в умовах повномасштабного вторгнення. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ. 2025. URL: <https://surl.li/hqgfup>
56. Табінський Я. Фотодокументалістика воєнного часу: авторський стиль у створенні візуальних історій. Вісник Львівського університету. 2025. URL: <https://surl.lt/cqufms>
57. Ткачук Н. Ю. Відображення війни у фотографіях XX-початку XXI століття. 2023. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5076>
58. Тройно М. Р. Наративні стратегії документального контенту в сучасному інформаційному просторі. Запоріжжя. 2022. URL: <https://surl.li/wckszi>
59. Хлимоненкова Я. С. Фотографія як засіб віддзеркалення української дійсності в контексті повномасштабного воєнного вторгнення (на

- матеріалі онлайн-видання «The Ukraïner»). Харків. 2024. URL: <https://surli.cc/qagzhhh>
- 60.Цугунова Л. П. Методи та форми протидії інформаційній агресії росії українськими журналістами-міжнародниками. Київ. 2024. URL: <https://surl.li/ruapvq>
- 61.Чекотило Т. О. Тема страждань у сучасній війні: мас-медійний чинник. Сумський державний університет. Суми. 2023. URL: <https://surl.lu/fgfhax>
- 62.Щербюк Н. Ю., Кравчук Г. Ю. Правове регулювання військових злочинів: міжнародно-правовий і національний аспект. Херсон. 2015. URL: <https://surl.li/pxnrrx>
- 63.Юрченко О. С. Український сторітелінг під час війни—джерело інформації для світу. Запоріжжя. 2024. URL: <https://surl.li/lpmmey>
- 64.Ярліченкова К. О. Матеріали інформаційних жанрів у регіональному онлайн-медіа. Університет митної справи та фінансів. Дніпро. 2024. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/7349>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Russia's war crimes». URL: <https://war.ukraine.ua/russia-war-crimes/>
2. «Розплата». URL: <https://www.thereckoningproject.com/>
3. «Свідок». URL: <https://svidok.org/>
4. «Суспільне Миколаїв». URL: <https://suspilne.media/mykolaiv/>
5. Платформа пам'яті «Меморіал». URL: <https://www.victims.memorial/>

ДОДАТКИ

1. «Боялися виходити на вулицю»: спогади людей з Миколаївщини про життя в окупації. URL: <https://youtu.be/r21O92qPVo8>
2. «Горе, яке не передати словами». У Миколаєві попрощалися з військовослужбовцем Іваном Воронцовим. URL: <https://youtu.be/EFKv3thl7qo>
3. «Досі чекаю його повідомлення»: історія загиблого військового з Миколаївщини Микити Тітова. URL: <https://youtu.be/-etTvpRDYjg>
4. «Ніколи нікому не відмовляв». Історія Сергія Волощука з Миколаївщини. URL: <https://youtu.be/wvTpc2u8keg>
5. Додаток 1. Приклад акредитації, виданої Збройними Силами України

6. Жителька Миколаївщини майже рік розшукує сина-військового. URL: <https://youtu.be/P4pTEbbRc10>
7. Історія військовополоненого морпіха з Миколаєва. URL: <https://youtu.be/hR0b5S4VZGk>
8. Історія миколаївського тренера з плавання, який загинув на фронті. URL: <https://youtu.be/H3hFuzoBnDY>

9. На Миколаївщині жителі сіл та селищ не оформлюють документи на житло: наслідки та причини. URL: <https://youtu.be/dtOqbAqRa6w>
10. На Миколаївщині організували футбольний турнір пам'яті військовослужбовця Олега Ложкаря. URL: <https://youtu.be/tkUNmcYvVdQ>
11. Очевидці про атаку на Миколаїв. URL: <https://youtu.be/njctR6p6Hug>
12. СБУ та Нацполіція затримали 4 неповнолітніх за підозрою в підготовці теракту в центрі Миколаєва. URL: <https://youtu.be/1G2TJvipC6o>
13. У Миколаєві внаслідок російських обстрілів травмовані люди, пошкоджені будинки. URL: <https://youtu.be/DD5bSjQx2dI>
14. У Миколаєві організували фотовиставку, присвячену зниклим безвісти та полоненим. URL: https://youtu.be/5DhZDIpVD_U